ORATIONES

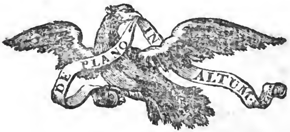
EX

HISTORICIS

LATINIS

COLLECTÆ.

PARS PRIMA.

G.D.A

LUGDUNI,

Apud BENEDICTUM DUPLAIN,

Bibliopolam, in vico majori Mercatorio,

ſub ſigno Aquilæ.

M. DCC. LXIV.

INDEX
ORATIONUM
Primæ Partis.

ORATIONES EX SALLUSTIO COLLECTÆ.

ORATIO Catilinæ, quâ ſui de conjuratione conſilii participes cohortatur Pag. 3
Oratio C. Cæſaris, ſuam ſententiam Senatui exponentis de conjurationis Catilinæ ſociis qui in cuſtodiis tenebantur. 6
Oratio M. Porcii Catonis, proximè præcedenti orationi C. Cæſaris reſpondens. 12
Oratio Catilinæ, quâ ſuos milites adhortatur. 17
Oratio Micipſæ Regis ad Jugurtham. 20
Oratio Adherbalis ad Senatum Romanum. 22
Oratio C. Memmii ad Quirites. 27
Oratio Marii ad Quirites. 31
Oratio Sullæ ad Bocchum Regem. 37
Oratio Bocchi ad Sullam. 39
Oratio Lepidi Conſulis ad Populum Romanum. 40
Oratio L. Philippi adverſùs Lepidum, in Senatu. 45
Oratio C. Cottæ Conſulis ad Populum. 50

ORATIONES EX LIVIO COLLECTÆ.

ORatio P. Horatii ad Populum, pro filio perduellionis reo. 53
Oratio Publicolæ ad Populum. 54
Oratio Mutii Scævolæ ad Porſenam. 55
Verba Veturiæ ad Coriolanum. 56
Oratio Q. Cincinnati ad Senatum. 57
Oratio M. Horatii adverſùs Decemviros in Senatu. 59
Oratio T. Q. Capitolini quartùm Conſulis ad Populum Romanum. 61
Oratio C. Canuleii ad Plebem. 65
Oratio Vectii Meſſii ad Volſcos malè pugnantes. 71
Oratio Mamerci Æmilii Dictatoris, quâ ſuos inuſitato

INDEX.

certamine exterritos exhortatur. 72
Oratio Camilli ad Pædagogum Faliſcorum puerorum. 73
Oratio Legatorum Faliſcos Romanis dedentium, in Senatu. 74
Oratio M. Furii Camilli ad milites perterritos hoſtium numero. 75
Oratio Sexti Tullii ad Dictatorem, ut militibus pugnandi copiam faciat. 76
Oratio Legatorum Campanorum in Senatu Romano, quâ auxilium adversùs Samnites petunt. 78
Reſponſum Conſulis præcedenti orationi. 81
Oratio T. Manlii Conſulis ad filium ſuum. 82
Oratio Camilli ad Senatum. 83
Oratio L. Lentuli ad Conſules, ut pudendæ conditiones à Samnitibus latæ acciperentur. 85
Oratio Sp. Poſtumii in Senatu, de pace ad Caudium facta. 87
Oratio ſecunda Poſtumii, de eadem pace Caudina. 89
Oratio C. Pontii, Samnitium Imperatoris, quâ fraude Romanos arguit. 92
Oratio Hannonis ad Carthaginienſes, contra Annibalem. 94
Oratio Alorci Hiſpani ad Saguntinos, quâ pacis conditiones, quas Annibal ferebat, exponit. 97
Oratio Annibalis ad ſuos milites. 99
Oratio M. Minucii Rufi, Magiſtri equitum, in Fabium Dictatorem. 103
Oratio Minucii Magiſtri equitum, quâ ſuos ad conjungenda cum Fabio caſtra adhortatur. 105
Oratio Fabii Maximi ad Æmilium, de ratione pugnandi cum Annibale. 107
Oratio Pacuvii Calavii, filium à facinore dehortantis. 110
Oratio Hannonis Himilconi reſpondentis. 112
Oratio Q. Fabii Maximi ad Populum, de deligendis Conſulibus. 115
Oratio Cannenſium militum in Siciliam relegatorum, ad Marcellum Proconſulem. 118
Oratio L. Marcii, cùm milites ad oppugnanda Pœnorum caſtra ducturus eſſet. 122
Oratio Vibii Virii ad Senatores Campanos, ut ſe veneno potiùs interimant, quàm Romanorum permittant arbitrio. 126
Oratio P. Scipionis ad exercitum. 129

Finis Indicis.

ORATIONES
EX
SALLUSTIO COLLECTÆ.

ORATIO
CATILINÆ,

Quâ ſui de Conjuratione conſilii participes cohortatur.

Catilina jamdiu de trucidando Senatu, & invadenda Republica cogitabat, multoſque traxerat nobiles homines in nefarii conſilii ſocietatem: eos hìc alloquitur.

* 1. NI virtus fideſque veſtra ſatis ſpectata mihi foret, nequicquam opportuna res cecidiſſet. Spes magna dominationis in manibus fruſtra fuiſſet: neque per ignaviam,

* Notæ Arithmeticæ indicant paginam verſionis Gallicæ.

aut vana ingenia, incerta pro certis captarem. Sed quia multis & magnis tempeſtatibus vos cognovi fortes, fidoſque mihi, eo animus auſus eſt maxumum atque pulcherrumum facinus incipere : ſimul quia vobis eadem, quæ mihi, bona malaque eſſe intellexi. Nam IDEM velle atque idem nolle, ea demum firma amicitia eſt.

2. Sed ego quæ mente agitavi, omnes jam antea diverſi audiſtis. Cæterùm mihi in dies magis animus accenditur, quum conſidero quæ conditio vitæ futura ſit, niſi noſmetipſos vindicamus in libertatem. Nam poſtquam Reſp. in paucorum potentium jus atque ditionem conceſſit, ſemper illis Reges, Tetrarchæ vectigales eſſe : populi, nationes ſtipendia pendere : cæteri omnes, ſtrenui, boni, nobiles atque ignobiles, vulgus fuimus, ſine gratia, ſine auctoritate : his obnoxii, quibus, ſi Reſp. valeret, formidini eſſemus. Itaque omnis gratia, potentia, honos, divitiæ apud illos ſunt, aut ubi illi volunt : nobis reliquerunt pericula, repulſas, judicia, egeſtatem. Quæ quouſque tandem patiemini, fortiſſumi viri? Nonne emori per virtutem præſtat, quàm vitam miſeram atque inhoneſtam, ubi alienæ ſuperbiæ ludibrio fueris, per dedecus amittere? Verùm enimvero, prô Deum atque hominum fidem! victoria in manu nobis eſt : viget ætas : animus valet : contrà illis, annis atque divitiis omnia conſenuerunt. Tantummodo incœpto opus eſt ; cætera res expediet. Etenim quis mortalium, cui virile ingenium eſt, tolerare

poteſt, illis divitias ſuperare, quas profundant in extruendo mari, & montibus coæquandis; nobis rem familiarem etiam ad neceſſaria deeſſe? illos binas, aut ampliùs, domos continuare; nobis larem familiarem nuſquam ullum eſſe? Quum tabulas, ſigna, toreumata emunt, nova diruunt, alia ædificant, poſtremò omnibus modis pecuniam trahunt, vexant: tamen ſummâ lubidine divitias ſuas vincere nequeunt. At nobis eſt domi inopia, foris æs alienum, mala res, ſpes multò aſperior. Denique quid reliqui habemus præter miſeram animam?

4. Quin igitur expergiſcimini? En illa, illa quam ſæpe optaſtis, libertas: præterea divitiæ, decus, gloria, in oculis ſita ſunt. Fortuna ea omnia victoribus præmia poſuit. Res, tempus, pericula, egeſtas, belli ſpolia magnifica magis quàm oratio mea vos hortentur. Vel imperatore, vel milite me utemini: neque animus, neque corpus à vobis aberit. Hæc ipſa, ut ſpero, vobiſcum unà Conſul agam: niſi fortè me animus fallit, & vos ſervire magis quàm imperare parati eſtis.

ORATIO C. CÆSARIS,

Suam ſententiam Senatui exponentis de conjurationis Catilinæ ſociis qui in cuſtodiis tenebantur.

Catilinâ ad Mallium profecto, P. Lentulus & alii principes conjurationis qui Romæ remanſerant, intenti erant in occaſionem incendendæ urbis. At re totâ patefactâ, comprehenſos Cicero in cuſtodiam tradidit: mox ad Senatum refert, quid de iis fieri placeat. Tum D. Junius Silanus Conſul deſignatus, de convictis confeſſiſque ſupplicium ſumendum cenſuit; atque ei plerique aſſentiebantur. Sed Cæſar; ubi ad eum ventum eſt, rogatus à Conſule ſententiam, hujuſcemodi verba locutus eſt.

5. OMnes homines, P. C. qui de rebus dubiis conſultant, ab odio, amicitia, ira atque miſericordia vacuos eſſe decet. Haud facilè animus verum providet, ubi illa officiunt: neque quiſquam omnium lubidini ſimul & uſui paruit. Ubi intenderis ingenium, valet: ſi lubido poſſidet, ea dominatur: animus nihil valet. Magna mihi copia eſt memorandi, P. C. qui Reges, aut qui populi irâ aut miſericordiâ impulſi,

malè conſuluerint. Sed ea malo dicere, quæ majores noſtri contra lubidinem animi ſui rectè atque ordine fecere.

6. Bello Macedonico, quod cum Rege Perſe geſſimus, Rhodiorum civitas magna atque magnifica, quæ Populi Rom. opibus creverat, infida atque adverſa nobis fuit: ſed poſtquam bello confecto de Rhodiis conſultum eſt, majores noſtri, ne quis divitiarum magis quàm injuriæ bellum inceptum diceret, impunitos eos dimiſere. Item bellis Punicis omnibus, quum ſæpe Carthaginienſes & in pace & per inducias multa nefaria facinora feciſſent, nunquam ipſi per occaſionem talia fecere: magis, quod ſe dignum foret, quàm quod in illos jure fieri poſſet, quærebant.

6. Hoc item providendum eſt, P. C. ne plus apud vos valeat P. Lentuli & cæterorum ſcelus, quàm veſtra dignitas: neu magis iræ veſtræ, quàm famæ conſulatis. Nam ſi digna pœna pro factis eorum reperitur, novum conſilium approbo: ſin magnitudo ſceleris omnium ingenia exuperat, iis utendum cenſeo, quæ legibus comparata ſunt.

7. Plerique eorum qui ante me ſententias dixerunt, compoſitè ac magnificè caſum Reipubl. miſerati ſunt: quæ belli ſævitia eſſet, quæ victis acciderent, enumeravere: rapi virgines, pueros: divelli liberos à complexu parentum: matres familiarum pati quæ victoribus collibuiſſent: fana atque domos expoliari: cædem, incendia fieri: poſtremò armis, cadaveribus, cruore

atque luctu omnia compleri. Sed, per Deos immortalis, quò illa oratio pertinuit? an uti vos infeſtos conjurationi faceret? Scilicet quem res tanta atque tam atrox non permovit, eum oratio accendet. Non ita eſt: neque cuiquam mortalium injuriæ ſuæ parvæ videntur: multi etiam eas graviùs æquo habuere. Sed alia aliis licentia eſt, P. C. Qui demiſſi in obſcuro vitam agunt, ſi quid iracundiâ deliquere, pauci ſciunt; fama atque fortuna eorum pares ſunt: qui magno imperio præditi in excelſo ætatem agunt, eorum facta cuncti mortales novere. Ita in maxuma fortuna minuma licentia eſt: neque ſtudere, neque odiſſe, ſed minumè iraſci decet. Quæ apud alios iracundia dicitur, ea in imperio ſuperbia atque crudelitas appellatur.

8. Equidem ego ſic exiſtumo, P. C. omnis cruciatus minores, quàm facinora illorum eſſe. Sed plerique mortales poſtrema meminere: & in hominibus impiis, ſceleris eorum obliti, de pœna diſſerunt, ſi ea paulò ſævior fuerit.

8. D. Silanum virum fortem atque ſtrenuum certò ſcio, quæ dixerit, ſtudio Reip. dixiſſe: neque illum in tanta re gratiam aut inimicitias exercere: eos mores, eamque modeſtiam viri cognovi. Verùm ſententia ejus mihi non crudelis: (quid enim in talis homines crudele fieri poteſt?) ſed aliena à Republ. noſtra videtur. Nam profectò aut metus aut injuria te ſubegit, Silane, Conſulem deſignatum, genus pœnæ novum decernere. De timore ſupervacaneum

eſt differere: quum præſenti diligentiâ clariſſumi viri Conſulis tanta ſint præſidia in armis. De pœna poſſum equidem dicere id quod res habet: in luctu atque miſeriis, mortem ærumnarum requiem, non cruciatum eſſe: eam cuncta mortalium mala diſſolvere; ultrà neque curæ neque gaudio locum eſſe.

9. Sed, per Deos immortalis, quamobrem in ſententiam non addidiſti, uti priùs verberibus in eos animadverteretur? An, quia lex Porcia vetat? At aliæ item leges condemnatis civibus non animam eripi, ſed exilium permitti jubent. An, quia gravius eſt verberari, quàm necari? Quid autem acerbum, aut nimis grave eſt in homines tanti facinoris convictos? Sin, quia levius eſt; quî convenit in minore negotio legem obſervare, quum eam in majore neglexeris?

10. At enim quis reprehendat quod in parricidas Reipubl. decretum erit? Tempus, dies, fortuna; cujus lubido gentibus moderatur. Illis meritò accidet, quicquid evenerit. Cæterùm vos P. C. quid in alios ſtatuatis, conſiderate. Omnia mala exempla ex bonis initiis orta ſunt. Sed ubi imperium ad ignaros aut minùs bonos pervenit, novum illud exemplum ab dignis & idoneis ad indignos & non idoneos transfertur. Lacedæmonii devictis Athenienſibus triginta viros impoſuere, qui Rempubl. tractarent. Hi primò cœpere peſſumum quemque & omnibus inviſum, indemnatum necare. Eo populus lætari, & meritò dicere fieri. Pòſt, ubi licentia paulatim

crevit, juxtà bonos & malos lubidinosè interficere, cæteros metu terrere. Ita civitas ſervitute oppreſſa, ſtultæ lætitiæ gravis pœnas dedit. Noſtrâ memoriâ victor Sulla, quum Damaſippum, & alios hujuſmodi, qui malo Reip. creverant, jugulari juſſit, quis non factum ejus laudabat? Homines ſceleſtos & factioſos, qui ſeditionibus Remp. exagitaverant, meritò necatos aiebant. Sed ea res magnæ initium cladis fuit. Namque uti quiſque domum aut villam, poſtremò vas aut veſtimentum alicujus concupiverat, dabat operam ut is in proſcriptorum numero eſſet. Ita illi, quibus Damaſippi mors lætitiæ fuerat, paulò pòſt ipſi trahebantur: neque priùs finis jugulandi fuit, quàm Sulla omnes ſuos divitiis explevit.

11. Atque ego hoc non in M. Tullio, neque his temporibus vereor: ſed in magnâ civitate multa & varia ingenia ſunt. Poteſt alio tempore, alio Conſule, cui item exercitus in manu ſit, falſum aliquid pro vero credi: ubi hôc exemplo per Senatûs decretum Conſul gladium eduxerit, quis illi finem ſtatuet? aut quis moderabitur?

12. Majores noſtri, P. C. neque conſilii, neque audaciæ unquam eguere: neque ſuperbia obſtabat quo minùs aliena inſtituta, ſi modò proba erant, imitarentur. Arma atque tela militaria à Samnitibus, inſignia Magiſtratuum à Tuſcis pleraque ſumſerunt: poſtremò, quod ubique apud ſocios aut hoſtis idoneum videbatur, cum ſummo ſtudio domi exequebantur. Imitari, quàm in-

videre bonis, malebant. Sed eodem illo tempore Græciæ morem imitati, verberibus animadvertebant in civis: de condemnatis ſummum ſupplicium ſumebant. Poſtquam Reſpublica adolevit, & multitudine civium factiones valuere; circumveniri innocentes, alia hujuſcemodi fieri cœpere. Tunc lex Porcia aliæque leges paratæ ſunt, quibus legibus exilium damnatis permiſſum eſt. Hanc ego cauſam, P. C. quo minùs novum conſilium capiamus, in primis magnam puto. Profectò virtus atque ſapientia major in illis fuit, qui ex parvis opibus tantum imperium fecere, quàm in nobis, qui ea bene parata vix retinemus.

12. Placet igitur eos dimitti, & augeri exercitum Catilinæ? Minumè. Sed ita cenſeo, publicandas eorum pecunias: ipſos in vinculis per municipia habendos, quæ maxumè opibus valent: neu quis de his poſtea ad Senatum referat, neve cum Populo agat: qui aliter fecerit, Senatum exiſtumare, eum contra Remp. & ſalutem omnium facturum.

ORATIO

M. PORCII CATONIS,

Proximè præcedenti orationi C. Cæſaris reſpondens.

Poſtquam Cæſar dicendi finem fecit, cæteri verbo, alius alii variè aſſentiebantur. At M. Porcius Cato rogatus ſententiam, hujuſcemodi orationem habuit.

14. LOngè mihi alia mens eſt, P. C. quum res atque pericula noſtra conſidero, & quum ſententias nonnullorum mecum ipſe reputo. Illi mihi diſſeruiſſe videntur de pœna eorum, qui patriæ, parentibus, aris atque focis ſuis bellum paravere: res autem monet cavere ab illis magis, quàm, quid in illos ſtatuamus, conſultare. Nam cætera maleficia tum perſequare, ubi facta ſunt: hoc niſi provideris ne accidat, ubi evenit, fruſtra judicia implores. Captâ urbe, nihil fit reliqui victis. Sed, per Deos immortalis, vos ego appello, qui ſemper domos, villas, ſigna, tabulas veſtras pluris quàm Remp. feciſtis: ſi iſta, cujuſcumque modi ſint, quæ amplexamini, retinere, ſi voluptatibus veſtris otium præbere vultis; expergiſcimini aliquando, & capeſſite Rempublicam. Non nunc agitur de

vectigalibus, non de ſociorum injuriis: libertas & anima noſtra in dubio eſt.

15. Sæpenumero, P. C. multa verba in hoc Ordine feci: ſæpe de luxuria atque avaritia noſtrorum civium queſtus ſum, multoſque mortalis eâ causâ adverſos habeo. Qui mihi atque animo meo nullius unquam delicti gratiam feciſſem, haud facilè alterius lubidini malefacta condonabam. Sed ea tametſi vos parvi pendebatis, tamen Reſpublica firma erat: opulentia negligentiam tolerabat. Nunc verò non id agitur, boniſne an malis moribus vivamus, neque quantum aut quàm magnificum imperium Populi Romani ſit: ſed hæc, cujuſcumque modi videntur, noſtra an nobiſcum unà hoſtium futura ſint. Hîc mihi quiſquam manſuetudinem & miſericordiam nominat? Jampridem equidem nos vera rerum vocabula amiſimus. Quia bona aliena largiri, liberalitas; malarum rerum audacia, fortitudo vocatur: eò Reſpublica in extremo ſita eſt. Sint ſanè (quoniam ita ſe mores habent) liberales ex ſociorum fortunis; ſint miſericordes in furibus ærarii: ne illi ſanguinem noſtrum largiantur: & dum paucis ſceleratis parcunt, bonos omnis perditum eant.

16. Bene & compoſitè C. Cæſar paulò antè in hoc Ordine de vita & morte diſſeruit: credo; falſa exiſtumans ea quæ de Inferis memorantur: diverſo itinere malos à bonis loca tetra, inculta, fœda atque formidoloſa habere. Itaque cenſuit pecunias eorum publicandas, ipſos per municipia in

cuſtodiis habendos: videlicet ne, ſi Romæ ſint, aut à popularibus conjurationis, aut à multitudine conducta per vim eripiantur. Quaſi verò mali atque ſceleſti tantummodò in urbe, & non per Italiam totam ſint; aut non ibi plus poſſit audacia, ubi ad defendendum opes minores ſunt. Quare vanum equidem hoc conſilium eſt, ſi periculum ex illis metuit: ſin in tanto omnium metu ſolùs non timet, eò magis refert me mihi atque vobis timere. Quare quum de P. Lentulo cæteriſque ſtatuetis, pro certo habetote vos ſimul de exercitu Catilinæ & de omnibus conjuratis decernere. Quantò vos attentiùs ea agetis, tantò illis animus infirmior erit: ſi paululum modò vos languere viderint, jam omnes feroces aderunt.

17. Nolite exiſtumare majores noſtros armis Remp. ex parva magnam feciſſe. Si ita res eſſet, multò pulcherrumam eam nos haberemus. Quippe ſociorum atque civium, præterea armorum atque equorum major copia nobis, quàm illis eſt. Sed alia fuere, quæ illos magnos fecere, quæ nobis nulla ſunt: domi induſtria, foris juſtum imperium, animus in conſulendo liber, neque delicto, neque lubidini obnoxius. Pro his nos habemus luxuriam atque avaritiam; publicè egeſtatem, privatim opulentiam: laudamus divitias, ſequimur inertiam: inter bonos & malos diſcrimen nullum: omnia virtutis præmia ambitio poſſidet. Neque mirum; ubi vos ſeparatim ſibi quiſque conſilium capitis, ubi domi vo-

luptatibus, hìc pecuniæ aut gratiæ ſervitis, eo fit ut impetus fiat in vacuam Rempublicam. Sed ego hæc omitto.

18. Conjuravere nobiliſſimi patriam incendere: Gallorum gentem infeſtiſſumam Romano nomini ad bellum arceſſunt: dux hoſtium cum exercitu ſupra caput eſt: vos cunctamini etiam nunc? & dubitatis quid intra mœnia deprehenſis hoſtibus faciatis? Miſereamini, cenſeo: deliquere homines adoleſcentuli per ambitionem: atque etiam armatos dimittatis. Næ iſta vobis manſuetudo & miſericordia, ſi illi arma ceperint, in miſeriam vertet.

19. Scilicet res ipſa aſpera eſt: ſed vos non timetis eam. Imo verò maxumè; ſed inertiâ & mollitiâ animi alius alium expectantes cunctamini: videlicet Diis immortalibus confiſi, qui hanc Remp. in maxumis ſæpe periculis ſervavere. Non votis, neque ſuppliciis muliebribus auxilia Deorum parantur: vigilando, agendo, bene conſulendo, proſperè omnia cedunt: ubi ſocordiæ tete atque ignaviæ tradideris, nequicquam Deos implores; irati infeſtique ſunt.

19. Apud majores noſtros Aulus Manlius Torquatus bello Gallico filium ſuum, quòd is contra imperium in hoſtem pugnaverat, necari juſſit; atque ille egregius adoleſcens immoderatæ fortitudinis morte pœnas dedit: vos de crudeliſſimis parricidis quid ſtatuatis, cunctamini? Videlicet vita cætera eorum huic ſceleri obſtat. Verùm parcite dignitati Lentuli, ſi ipſe pu-

dicitiæ, ſi famæ ſuæ, ſi Diis, aut hominibus unquam ullis pepercit. Ignoſcite Cethegi adoleſcentiæ, niſi iterum jam patriæ bellum fecit. Nam quid ego de Gabinio, Statilio, Cepario loquar? quibus ſi quicquam penſi unquam fuiſſet, non ea conſilia de Republ. habuiſſent.

10. Poſtremò, P. C. ſi mehercule peccato locus eſſet, facilè paterer vos ipsâ re corrigi, quoniam verba contemnitis. Sed undique circumventi ſumus: Catilina cum exercitu faucibus urget: alii intra mœnia atque in ſinu urbis ſunt hoſtes: neque parari, neque conſuli quicquam occultè poteſt: quo magis properandum eſt. Quare ita ego cenſeo: quum nefario conſilio ſceleratorum civium Reſp. in maxuma pericula venerit, iique indicio T. Volturtii & legatorum Allobrogum convicti, confeſſique ſint, cædem, incendia, aliaque fœda atque crudelia facinora in civis patriamque paraviſſe: de confeſſis, ſicuti de manifeſtis rerum capitalium, more majorum, ſupplicium ſumendum.

ORATIO
CATILINÆ,
Quâ ſuos milites adhortatur.

Catilina, poſt ſumtum de Lentulo & ſociis ſupplicium, cùm in urbe res adverſas, ſibi hinc Metelli, illinc Antonii Conſulis copiis propè circumſeſſo, nullam fugæ ſpem reliquam videret, ſtatuit cum Antonio quàm primùm confligere. Itaque concione advocatâ, hujuſcemodi orationem habuit.

21. Compertum ego habeo, milites, verba viris virtutem non addere; neque ex ignavo ſtrenuum, neque fortem ex timido exercitum oratione Imperatoris fieri. Quanta cujuſque animo audacia naturâ, aut moribus ineſt, tanta in bello patere ſolet. Quem neque gloria, neque pericula excitant, necquicquam hortere: timor animi auribus officit. Sed ego vos, quò pauca monerem, advocavi: ſimul uti cauſam conſilii mei aperirem. Scitis equidem, milites, ſocordia atque ignavia Lentuli quantam ipſi nobiſque cladem attulerit; quoque modo, dum ex urbe præſidia opperior, in Galliam proficiſci nequiverim. Nunc verò quo in loco res noſtræ ſint, juxtà mecum omnes intelligitis. Exercitus hoſtium duo,

unus ab urbe, alter à Gallia, obſtant. Diutiùs in his locis eſſe, ſi maxumè animus ferat, frumenti atque aliarum rerum egeſtas prohibet. Quòcumque ire placet, ferro iter aperiendum eſt. Quapropter vos moneo uti forti atque parato animo ſitis: & quum prælium inibitis, memineritis vos divitias, decus, gloriam, præterea libertatem atque patriam in dextris veſtris portare. Si vincimus, omnia nobis tuta erunt; commeatus abundè, municipia atque coloniæ patebunt: ſin metu ceſſerimus, eadem illa adverſa fient: neque locus, neque amicus quiſquam teget quem arma non texerint.

22. Præterea, milites, non eadem nobis & illis neceſſitudo impendet: nos pro patria, pro libertate, pro vita certamus: illis ſupervacaneum eſt pro potentia paucorum pugnare. Quò audaciùs aggredimini, memores priſtinæ virtutis. Licuit vobis cum ſumma turpitudine in exilio ætatem agere: potuiſtis nonnulli Romæ amiſſis bonis alienas opes expectare. Quia illa fœda atque intoleranda viris videbantur, hæc ſequi decreviſtis. Si hæc relinquere vultis, audaciâ opus eſt. Nemo, niſi victor, pace bellum mutavit. Nam in fuga ſalutem ſperare, quum arma, quîs corpus tegitur, ab hoſtibus averteris, ea verò dementia eſt. Semper in prælio iis eſt maxumum periculum, qui maxumè timent. Audacia pro muro habetur.

23. Quum vos conſidero, milites, & quum facta veſtra æſtumo, magna me ſpes

victoriæ tenet : animus, ætas, virtus veſtra me hortantur : præterea neceſſitudo, quæ etiam timidos fortis facit. Nam multitudo hoſtium ne circumvenire queat, prohibent anguſtiæ loci. Quòd ſi virtuti veſtræ fortuna inviderit, cavete ne inulti animam amittatis : neu capti potiùs, ſicuti pecora, trucidemini, quàm virorum more pugnantes, cruentam atque luctuoſam victoriam hoſtibus relinquatis.

ORATIO
MICIPSÆ REGIS
AD JUGURTHAM.

Rex Numidiæ Micipſa fratris filium Jugurtham primò eodem cultu, quo liberos ſuos, domi habuerat. Qui poſtquam adolevit, cùm inſigni virtute & famâ apud Numidas foret, Micipſa reputans exactam ætatem ſuam, rudem adhuc filiorum, ſibi ab eo timere cœpit: atque hac de cauſa eum ad bellum Numantinum miſit, quòd ibi facilè occaſurum ſperabat. Quæ ubi contrà evenere, & Jugurtha cum ingenti gloria domum rediit, Micipſa flexit animum ſuum, & eum beneficiis vincere aggreſſus eſt: ſtatimque adoptavit, & teſtamento pariter cum filiis heredem inſtituit. Sed paucos poſt annos morbo atque ætate confectus, quum ſibi finem vitæ adeſſe intelligeret, coram amicis & cognatis, itemque Adherbale & Hiempſale filiis, hujuſcemodi verba cum Jugurtha fertur habuiſſe.

24. PArvum ego te, Jugurtha, amiſſo patre, ſine ſpe, ſine opibus, in meum regnum accepi, exiſtumans non minùs me tibi, quàm ſi genuiſſem, ob beneficia carum fore. Neque ea res falſum me habuit. Nam ut alia magna & egregia tua facta

omittam, noviſſumè rediens Numantiâ, meque regnumque meum gloriâ honoraviſti, tuâque virtute nobis Romanos ex amicis amiciſſumos feciſti: in Hiſpania nomen familiæ renovatum eſt: poſtremò (quod difficillumum inter mortalis eſt) gloriâ invidiam viciſti. Nunc quoniam mihi natura finem vitæ facit, per hanc dextram, per regni fidem moneo obteſtorque, uti hos, qui tibi genere propinqui, beneficio meo fratres ſunt, caros habeas: neu malis alienos adjungere, quàm ſanguine conjunctos retinere. Non exercitus, neque theſauri præſidia regni ſunt, verùm amici: quos neque armis cogere, neque auro parare queas: officio & fide pariuntur. Quis autem amicior, quàm fratres fratri? aut quem alienum fidum invenies, ſi tuis hoſtis fueris?

26. Equidem ego regnum vobis trado firmum, ſi boni eritis: ſi mali, imbecillum. Nam concordiâ parvæ res creſcunt, diſcordiâ maxumæ dilabuntur. Cæterùm ante hos, te, Jugurtha, quia ætate & ſapientiâ prior es, ne aliter quid eveniat, providere decet. Nam in omni certamine, qui opulentior eſt, etiamſi accipit injuriam, tamen, quia plus poteſt, facere videtur. Vos autem, Adherbal & Hiempſal, colite, obſervate talem hunc virum: imitamini virtutem, & enitimini ne ego meliores liberos ſumſiſſe videar, quàm genuiſſe.

ORATIO
ADHERBALIS
AD SENATUM ROMANUM.

Jugurtha, Hiempſale occiſo, etiam Adherbalem regno expulſum Romam profugere coëgerat. Has nunc injurias Adherbal apud Senatum deflet.

27. PAtres Conſcripti, Micipſa pater meus moriens mihi præcepit, uti regni Numidiæ tantummodo procurationem exiſtumarem meam; cæterùm jus & imperium penes vos eſſe: ſimul eniterer domi militiæque quàm maxumo uſui eſſe Populo Romano: vos mihi cognatorum, vos in locum affinium ducerem: ſi ea feciſſem, in veſtra amicitia exercitum, divitias, munimenta regni me habiturum. Quæ præcepta patris mei quum agitarem, Jugurtha, homo omnium quos terra ſuſtinet, ſceleratiſſumus, contemto imperio veſtro, Maſiniſſæ me nepotem, utique ab ſtirpe ſocium atque amicum Pop. Rom. regno fortuniſque omnibus expulit.

28. Atque ego, P. C. quoniam eò miſeriarum venturus eram, vellem potiùs ob mea, quàm ob majorum meorum beneficia, poſſe me à vobis auxilia petere: ac maxumè deberi mihi beneficia à Pop. Rom.

quibus non egerem : ſecundum ea, ſi deſideranda erant, uti debitis uterer. Sed quoniam parum tuta per ſe ipſa probitas eſt, neque mihi in manu fuit, Jugurtha qualis foret, ad vos confugi, P. C. quibus (quod mihi miſerrumum eſt) cogor priùs oneri, quàm uſui eſſe.

28. Cæteri reges aut bello victi in amicitiam à vobis recepti ſunt, aut in ſuis dubiis rebus ſocietatem veſtram appetiverunt : familia noſtra cum Pop. Rom. bello Carthaginienſi amicitiam inſtituit, quo tempore magis fides ejus, quàm fortuna petenda erat. Quorum progeniem vos, P. C. nolite pati me nepotem Maſiniſſæ fruſtra à vobis auxilium petere. Si ad impetrandum nihil cauſæ haberem præter miſerandam fortunam, quòd paulò antè Rex genere, famâ atque copiis potens, nunc deformatus ærumnis, inops, alienas opes exſpecto: tamen erat majeſtatis Populi Romani prohibere injuriam, neque pati cujuſquam regnum per ſcelus creſcere. Verùm ego iis finibus ejectus ſum, quos majoribus meis Populus Romanus dedit; unde pater & avus meus unà vobiſcum expulere Syphacem & Carthaginienſes. Veſtra beneficia mihi erepta ſunt, P. C. vos in mea injuria deſpecti eſtis.

29. Eheu me miſerum! huccine, Micipſa pater, beneficia tua evaſere, uti quem tu parem cum liberis tuis regnique participem feciſti, is potiſſumùm ſtirpis tuæ extinctor ſit? Nunquamne ergo familia noſtra quieta erit? Semperne in ſanguine, ferro, fuga

verſabimur? Dum Carthaginienſes incolumes fuere, jure omnia ſæva patiebamur: hoſtis ab latere, vos amici procul, ſpes omnis in armis erat. Poſtquam illa peſtis ex Africa ejecta eſt, læti pacem agitabamus: quippe quis nullus hoſtis erat, niſi fortè quem vos juſſiſſetis. Ecce autem ex improviſo Jugurtha intolerandâ audaciâ, ſcelere atque ſuperbiâ ſeſe efferens, fratre meo atque eodem propinquo ſuo interfecto, primùm regnum ejus ſceleris ſui prædam fecit: pòſt ubi me iiſdem dolis nequit capere, nihil minùs quàm vim aut bellum expectantem, in imperio veſtro, (ſicuti videtis) extorrem patriâ, domo, inopem & coopertum miſeriis effecit, ut ubivis tutiùs quàm in meo regno eſſem. Ego ſic exiſtumabam, P. C. utì prædicantem audiveram patrem meum: qui veſtram amicitiam diligenter colerent, eos multum laborem ſuſcipere, cæterùm ex omnibus maxumè tutos eſſe. Quod in familia noſtra fuit, præſtitit, ut in omnibus bellis adeſſet vobis: nos utì per otium tuti ſimus, in manu veſtra eſt, P. C.

31. Pater nos duos fratres reliquit: tertium Jugurtham beneficiis ſuis ratus eſt nobis conjunctum fore. Alter eorum necatus: alter ipſe ego manus impias vix effugi. Quid agam? aut quò potiſſumùm infelix accedam? Generis præſidia omnia extincta ſunt. Pater, utì neceſſe erat, naturæ conceſſit: fratri, quem minumè decuit, propinquus per ſcelus vitam eripuit: affinis, amicos, propinquos cæteros meos, alium

alium alia clades oppreſſit : capti ab Jugurtha, pars in crucem acti, pars beſtiis objecti ſunt : pauci quibus relicta eſt anima, clauſi in tenebris cum mœrore & luctu, morte graviorem vitam exigunt. Si omnia quæ aut amiſi, aut ex neceſſariis adverſa facta ſunt, incolumia manerent : tamen, ſi quid ex improviſo mali accidiſſet, vos implorarem, P. C. quibus pro magnitudine imperii, jus & injurias omnis curæ eſſe decet. Nunc verò exul patriâ, domo, ſolus, atque omnium honeſtarum rerum egens, quos accedam ? aut quos appellem ? Nationeſne ? an Reges ? qui omnes familiæ noſtræ ob veſtram amicitiam infeſti ſunt. An quòquam mihi adire licet, ubi non majorum meorum hoſtilia monumenta plurima ſint ? An quiſquam noſtrî miſereri poteſt, qui aliquando vobis hoſtis fuit ? Poſtremò Maſiniſſa nos ita inſtituit, P. C. ne quem coleremus niſi Populum Romanum ; ne ſocietates, ne fœdera nova acciperemus : abundè magna præſidia nobis in veſtra amicitia fore : ſi huic imperio fortuna mutaretur, unà occidendum nobis eſſe. Virtute ac Diis volentibus, magni eſtis & opulenti : omnia ſecunda & obedientia ſunt : quo faciliùs ſociorum injurias curare licet. Tantùm illud vereor, ne quos privata amicitia Jugurthæ parum cognita tranſverſos agat : quos ego audio maxumâ ope niti, ambire, fatigare vos ſingulos, ne quid de abſente, incognitâ causâ, ſtatuatis : fingere me verba, & fugam ſimulare, cui licuerit in regno manere. Quod utinam illum,

cujus impio facinore in has miſerias projectus ſum, eadem hæc ſimulantem videam: & aliquando aut apud vos, aut apud Deos immortalis rerum humanarum cura oriatur: ut ille, qui nunc ſceleribus ſuis ferox atque præclarus eſt, omnibus malis excruciatus, impietatis in parentem noſtrum, fratris mei necis, mearumque miſeriarum gravis pœnas reddat.

33. Jamjam, frater animo meo cariſſime, quanquam tibi immaturo, & unde minumè decuit, vita erepta eſt, tamen lætandum magis, quàm dolendum puto caſum tuum. Non enim regnum, ſed fugam, exilium, egeſtatem, & has omnis quæ me premunt ærumnas cum anima ſimul amiſiſti. At ego infelix in tanta mala præcipitatus, pulſus ex patrio regno, rerum humanarum ſpectaculum præbeo: incertus quid agam, tuaſne injurias perſequar, ipſe auxilii egens; an regno conſulam, cujus vitæ neciſque poteſtas ex opibus alienis pendet. Utinam emori, fortunis meis honeſtus exitus eſſet: ne vivere contentus viderer, ſi defeſſus malis injuriæ conceſſiſſem. Nunc quoniam neque vivere lubet, neque mori licet ſine dedecore, P. C. per vos, per liberos atque parentes veſtros, per majeſtatem Populi Romani, ſubvenite miſero mihi: ite obviàm injuriæ: nolite pati regnum Numidiæ, quod veſtrum eſt, per ſcelus, & ſanguinem familiæ noſtræ tabeſcere.

ORATIO
C. MEMMII
AD QUIRITES.

Cirthâ captâ, & Adherbale necato, Romani Calpurnium Conſulem cum exercitu adverſùs Jugurtham miſêre. Hic ad ſolitas artes confugiens, pecuniâ & Conſulem & Legatos Conſulis corrupit, ac fictitiâ deditione pacem ab iis impetravit. Quæ ubi Romæ innotuere, incertis Patribus quid ſuper hoc negotio decernerent, C. Memmius Tribunus plebis populum hortatur ad vindicandum in Jugurtham ſimul, & eos qui ipſi Rempublicam prodiderant.

35. MUlta me dehortantur à vobis, Quirites, ni ſtudium Reipubl. omnia ſuperet; opes factionis, veſtra patientia, jus nullum; ac maxumè quòd innocentiæ plus periculi, quàm honoris eſt. Nam illa quidem piget dicere, his annis quindecim quàm ludibrio fueritis ſuperbiæ paucorum; quàm fœdè, quàmque inulti perierint veſtri defenſores; uti vobis animus ab ignavia atque ſocordia corruptus ſit: qui ne nunc quidem, obnoxiis inimicis, exurgitis, atque etiam nunc timetis eos, quibus vos decet terrori eſſe. Sed quanquam hæc talia ſunt; tamen obviàm ire factionis potentiæ animus ſubigit. Certè ego libertatem, quæ mihi à parente meo tradita eſt, experiar: verùm id

ſruſtra, an ob rem faciam, in veſtra manu ſitum eſt, Quirites.

36. Neque ego vos hortor, quod ſæpe majores veſtri fecere, uti contra injurias armati eatis. Nihil vi, nihil ſeceſſione opus eſt: neceſſe eſt, ſuomet ipſi more præcipites eant. Occiſo Tib. Graccho, quem regnum parare aiebant, in plebem Romanam quæſtiones graves habitæ ſunt. Poſt C. Gracchi & M. Fulvii cædem, item Ordinis veſtri multi mortales in carcere necati ſunt. Utriuſque cladis non lex, verùm lubido eorum finem fecit. Sed ſanè fuerit regni paratio, plebi ſua reſtituere. Quidquid ſine ſanguine civium ulciſci nequitur, jure factum ſit.

37. Superioribus annis taciti indignabamini ærarium expilari; Reges & populos liberos, paucis Nobilibus vectigal pendere; penes eoſdem & ſummam gloriam, & maxumas divitias eſſe: tamen hæc talia facinora impunè ſuſcepiſſe, parum habuere: itaque poſtremò leges, majeſtas veſtra, divina & humana omnia hoſtibus tradita ſunt. Neque eos, qui ea fecere, pudet, aut pœnitet: ſed incedunt per ora veſtra magnificè, ſacerdotia, & conſulatus, pars triumphos ſuos oſtentantes; perinde quaſi ea honori, non prædæ habeant. Servi ære parati injuſta imperia dominorum non perferunt: vos, Quirites, imperio nati, æquo animo ſervitutem toleratis? At qui ſunt hi, qui Rempub. occupavere? Homines ſceleratiſſumi, cruentis manibus, immani avaritiâ, nocentiſſimi, iidemque ſuperbiſſumi; quibus

fides, decus, pietas, poſtremò honeſta atque inhoneſta omnia quæſtui ſunt. Pars eorum occidiſſe Tribunos plebis, alii quæſtiones injuſtas, plerique cædem in vos feciſſe pro munimento habent. Ita quàm quiſque peſſumè fecit, tam maxumè tutus eſt; metum à ſcelere ſuo ad ignaviam veſtram tranſtulere: quos omnis eadem cupere, eadem odiſſe, eadem metuere in unum coëgit. Sed hæc inter bonos amicitia, inter malos factio eſt. Quòd ſi vos tam libertatis curam haberetis, quàm illi ad dominationem accenſi ſunt; profectò neque Reſpubl. ſicuti nunc, vaſtaretur, & beneficia veſtra penes optumos, non audaciſſumos, forent. Majores veſtri parandi juris, & majeſtatis conſtituendæ gratiâ, bis per ſeceſſionem armati Aventinum occupavere: vos pro libertate, quam ab illis accepiſtis, nonne ſummâ ope nitemini; atque eò vehementiùs, quò majus dedecus eſt parta amittere, quàm omnino non paraviſſe?

39. Dicet aliquis, Quid igitur cenſes? Vindicandum in eos, qui hoſti prodidere Rempublicam: non manu, neque vi; quod magis vos feciſſe, quàm illis accidiſſe indignum eſt: verùm quæſtionibus, & indicio ipſius Jugurthæ: qui ſi deditiius eſt, profectò juſſis veſtris obediens erit: ſin ea contemnit, ſcilicet æſtimabitis qualis illa pax, aut deditio ſit, ex qua ad Jugurtham ſcelerum impunitas, ad paucos potentis maxumæ divitiæ, in Remp. damna atque dedecora pervenerint.

39. Niſi fortè nondum etiam vos domina-

tionis eorum ſatietas tenet, & illa, quàm hæc tempora magis placent, quum regna, provinciæ, leges, jura, judicia, bella, atque paces, poſtremò divina & humana omnia penes paucos erant: vos autem, hoc eſt, Populus Romanus, invicti ab hoſtibus, Imperatores omnium gentium, ſatis habebatis animam retinere. Nam ſervitutem quidem quis veſtrûm audebat recuſare? Atque ego tametſi viro flagitioſiſſimum exiſtumo impunè injuriam accepiſſe; tamen vos hominibus ſceleratiſſumis ignoſcere, quoniam cives ſunt, æquo animo paterer, ni miſericordia in perniciem caſura eſſet. Nam & illis, quantum importunitatis habent, parum eſt impunè malè feciſſe, niſi deinde faciundi licentia eripitur; & vobis æterna ſollicitudo remanebit, quum intelligetis aut ſerviendum eſſe, aut per manus libertatem retinendam. Nam fidei quidem, aut concordiæ quæ ſpes eſt? Dominari illi volunt, vos liberi eſſe: facere illi injurias, vos prohibere: poſtremò ſociis veſtris veluti hoſtibus, hoſtibus pro ſociis utuntur. Poteſtne in tam divorſis mentibus pax, aut amicitia eſſe?

41. Quare moneo, hortorque vos, ne tantum ſcelus impunitum dimittatis. Non peculatus ærarii factus eſt, neque per vim ſociis ereptæ pecuniæ: quæ quanquam gravia ſunt, tamen conſuetudine jam pro nihilo habentur. Hoſti acerrumo prodita Senatûs auctoritas, proditum imperium veſtrum: domi militiæque Reſpub. venalis fuit. Quæ niſi quæſita erunt, niſi vindicatum in noxios, quid erit reliquum, niſi ut illis, qui ea fecere, obedien-

tes vivamus ! Nam impunè quælibet facere, id eſt Regem eſſe. Neque ego vos, Quirites, hortor, uti jam malitiis cives veſtros perperam, quàm rectè feciſſe : ſed ne ignoſcendo malis, bonos perditum eatis. Ad hoc in Repub. multò præſtat beneficii, quàm maleficii, immemorem eſſe. Bonus tantummodo ſegnior fit, ubi negligas : at malus improbior. Ad hoc, ſi injuriæ non ſint, haud ſæpe auxilii egeas.

ORATIO
MARII
AD QUIRITES.

C. Marius humili genere ortus, invitâ Nobilitate, at cupientiſſimâ plebe, Conſul factus erat : eique provinciam Numidiam, & bellum adverſus Jugurtham, ademta Metello, plebes decreverat. Cùm igitur milites in ſupplementum ſcribere vellet, hortandi causâ, ſimul Nobilitatem exagitandi, concionem populi advocavit : deinde hôc modo diſſeruit.

42. Scio ego, Quirites, pleroſque non iiſdem artibus imperium à vobis petere, &, poſtquam adepti ſunt, gerere : primò, induſtrios, ſupplices, modicos eſſe ; deinde per ignaviam & ſuperbiam ætatem agere. Sed mihi contrà videtur. Nam quò univerſa Reſp. pluris eſt, quàm conſulatus aut prætura, eò majore curâ illam adminiſ-

trari, quàm hæc peti debere. Neque me fallit, quantum cum maxumo beneficio veſtro negotii ſuſtineam. Bellum parare ſimul, & ærario parcere; cogere ad militiam eos, quos nolis offendere; domi foriſque omnia curare, & ea agere inter invidos, occurſantis, factioſos, opinione, Quirites, aſperius eſt. Ad hoc, alii ſi deliquere, vetus Nobilitas, majorum fortia facta, cognatorum & affinium opes, multæ clientelæ, omnia hæc præſidio adſunt: mihi ſpes omnes in memet ſitæ: quas neceſſe eſt & virtute & innocentiâ tutari: nam alia infirma ſunt.

43. Et illud intelligo, Quirites, omnium ora in me converſa eſſe: æquos, bonoſque favere; quippe benefacta mea Reipub. procedunt: Nobilitatem locum invadendi quærere. Quò mihi acriùs admittendum eſt, uti neque vos capiamini, & illi fruſtra ſint. Ita ad hoc ætatis à pueritia fui, ut omnis labores & pericula conſueta habeam. Quæ ante veſtra beneficia gratuitò faciebam, ea uti acceptâ mercede deſeram, non eſt conſilium, Quirites.

44. Illis difficile eſt in poteſtatibus temperare, qui per ambitionem ſeſe probos ſimulavere: mihi, qui omnem ætatem in optumis artibus egi, bene facere jam ex conſuetudine in naturam vertit.

44. Bellum me gerere cum Jugurtha juſſiſtis: quam rem Nobilitas ægerrumè tulit. Quæſo, reputate cum animis veſtris, num id mutari melius ſit, ſi quem ex illo globo Nobilitatis ad hoc, aut aliud tale negotium mittatis, hominem veteris proſapiæ, ac multarum ima-

ginum; & nullius ſtipendii: ſcilicet ut in tanta re ignarus omnium trepidet, feſtinet, ſumat aliquem ex populo monitorem officii ſui. Ita plerùmque evenit, uti, quem vos imperare juſſiſtis, is ſibi Imperatorem alium quærat. At ego ſcio, Quirites, qui poſtquàm Conſules facti ſunt, acta majorum & Græcorum militaria præcepta legere cœperint; homines præpoſteri. Nam gerere, quàm fieri, tempore poſterius, re atque uſu prius eſt. Comparate nunc, Quirites, cum illorum ſuperbia me hominem novum. Quæ illi audire & legere ſolent, eorum partem vidi, alia egomet geſſi. Quæ illi litteris, ea ego militando didici. Nunc vos exiſtumate, facta, an dicta pluris ſint.

45. Contemnunt novitatem meam, ego illorum ignaviam: mihi fortuna, illis probra objectantur. Quanquam ego naturam unam, & communem omnium exiſtumo, ſed fortiſſumum quemque generoſiſſumum eſſe. Ac ſi jam ex patribus Albini aut Beſtiæ quæri poſſet, mene, an illos ex ſe gigni maluerint: quid reſponſuros creditis, niſi, ſeſe liberos quàm optumos voluiſſe? Quòd ſi jure deſpiciunt me, faciant idem majoribus ſuis; quibus, utì mihi, ex virtute nobilitas cœpit. Invident honori meo: ergo invideant labori, innocentiæ, periculis etiam meis: quoniam per hæc illum cepi. Verùm homines corrupti ſuperbiâ, ita ætatem agunt, quaſi honores veſtros contemnant: ita hos petunt, quaſi honeſtè vixerint. Næ illi falſi ſunt, qui diverſiſſumas

res pariter exſpectant, ignaviæ voluptatem, & præmia virtutis.

46. Atque etiam quum apud vos, aut in Senatu verba faciunt, pleráque oratione, majores ſuos extollunt; eorum fortia facta memorando clariores ſeſe putant: quod contrà eſt. Nam, quantò vita illorum præclarior, tantò horum ſocordia flagitioſior. Et profectò ita ſe res habet: MAJORUM gloria poſteris lumen eſt, neque bona, neque mala eorum in occulto patitur. Hujuſce rei ego inopiam patior, Quirites. Verùm, id quod multò præclarius eſt, meamet facta mihi dicere licet. Nunc videte, quàm iniqui ſint. Quod ex aliena virtute ſibi arrogant, id mihi ex mea non concedunt: ſcilicet quia imagines non habeo, & quia mihi nova nobilitas eſt: quam certè peperiſſe melius eſt, quàm acceptam corrupiſſe.

47. Equidem ego non ignoro, ſi jam mihi reſpondere velint, abundè illis facundam & compoſitam orationem fore. Sed in maxumo veſtro beneficio, quum omnibus locis me voſque maledictis lacerent, non placuit reticere: ne quis modeſtiam in conſcientiam duceret. Nam me quidem, ex animi ſententia, lædere nulla oratio poteſt: quippe vera, neceſſe eſt bene prædicet; falſam vita moreſque mei ſuperant. Sed quoniam veſtra conſilia accuſantur, qui mihi ſummum honorem, & maxumum negotium impoſuiſtis: etiam atque etiam reputate, num id pœnitendum ſit. Non poſſum, fidei causâ, imagines neque triumphos, aut conſulatus majorum meorum oſtentare: at, ſi res poſtulet, haſtas, vexil-

lum, phaleras, alia dona militaria, præterea cicatrices advorſo corpore. Hæ ſunt meæ imagines, hæc nobilitas, non hereditate relicta, ut illa illis, ſed quæ ego plurimis meis laboribus & periculis quæſivi.

48. Non ſunt compoſita verba mea. Parum id facio. Ipſa ſe virtus ſatis oſtendit: illis artificio opus eſt, uti turpia facta oratione tegant. Neque litteras Græcas didici. Parum placebat eas diſcere, quippe quæ ad virtutem doctoribus nihil profuerunt. At illa multò optuma Reipubl. doctus ſum; hoſtis ferire; præſidia agitare: nihil metuere, niſi turpem famam; hyemem & æſtatem juxtà pati; humi requieſcere; eodem tempore inopiam & laborem tolerare. His ego præceptis milites hortabor: neque illos arctè colam, me opulenter: neque gloriam meam, laborem illorum faciam. Hoc eſt utile, hoc civile imperium. Namque, quum tutè per mollitiem agas, exercitum ſupplicio cogere, eſt hoc dominum, non Imperatorem eſſe. Hæc atque alia majores veſtri faciundo, ſeque remque publicam celebravere. Quîs Nobilitas freta, ipſa diſſimilis moribus, nos illorum æmulos contemnit; & omnes honores, non ex merito, ſed quaſi debitos, à vobis repetit. Cæterùm homines ſuperbiſſumi procul errant. Majores eorum omnia quæ licebat, illis reliquere; divitias, imagines, memoriam ſuî præclaram: virtutem non reliquere, neque poterant. Ea ſola neque datur dono, neque accipitur.

49. Sordidum me & incultis moribus aiunt: quia parum ſcitè convivium exorno;

neque hiſtrionem ullum, neque pluris pretii coquum, quàm villicum, habeo. Quæ mihi lubet confiteri, Quirites. Nam & ex parente meo, & ex aliis ſanctis viris ita accepi, MUNDITIAS mulieribus, viris laborem convenire: omnibuſque bonis oportere plus gloriæ, quàm divitiarum eſſe: arma, non ſupellectilem decori eſſe.

50. Quin ergo, quod juvat, quod carum æſtumabant, id ſemper faciant: ament, potent: ubi adoleſcentiam habuere, ibi ſenectutem agant in conviviis, dediti ventri & turpiſſumè parti corporis: ſudorem, pulverem, & alia talia relinquant nobis, quibus illa epulis jucundiora ſunt. Verùm non ita eſt. Nam ubi ſe flagitiis dedecoravere turpiſſumi viri, bonorum præmia ereptum eunt. Ita injuſtiſſumè luxuria & ignavia, peſſumæ artes, illis qui coluere eas, nihil officiunt, Reipubl. innoxiæ cladi ſunt.

50. Nunc, quoniam illis, quantùm mores mei, non illorum flagitia poſcebant, reſpondi: pauca de Rep. loquar. Primùm omnium, de Numidia bonum habetote animum, Quirites. Nam quæ ad hoc tempus Jugurtham tuta ſunt, omnia removiſtis; avaritiam, imperitiam, ſuperbiam. Dein exercitus ibi eſt locorum ſciens, ſed mehercule magis ſtrenuus, quàm felix. Nam magna pars ejus avaritiâ aut temeritate ducum attrita eſt. Quamobrem vos, quibus militaris ætas eſt, adnitimini mecum, & capeſſite Remp. Neque quemquam ex calamitate aliorum, aut Imperatorum ſuperbia metus ceperit. Egomet in agmine atque in

prælio conſultor idem & ſocius periculi vobiſcum adero : meque voſque in omnibus rebus juxtà geram. Et profectò, diis juvantibus, omnia mutata ſunt, victoria, præda, laus : quæ ſi dubia, aut procul eſſent, tamen omnis bonos Reipub. ſubvenire decet. Etenim nemo ignaviâ immortalis factus : neque quiſquam parens liberis, ut æterni forent, optavit ; magis, uti boni honeſtique vitam exigerent. Plura dicerem, Quirites, ſi timidis virtutem verba adderent. Nam ſtrenuis abundè dictum puto.

ORATIO
SULLÆ
AD BOCCHUM REGEM.

Bocchus Mauritaniæ Rex ſocietatem cum Jugurtha inierat. At duobus præliis adverſis fractus, à Mario per legatos petit, duos quàm fidiſſimos ad ſe mittat. Ille L. *Sullam &* A. *Manlium ire jubet. Poſtquam congreſſi ſunt, Sulla, quò ingenium ejus aut advorſum flecteret, aut cupidum pacis vehementiùs accenderet, pauca verba hujuſcemodi locutus eſt.*

51. REx Bocche, magna lætitia nobis eſt, quum te talem virum dii monuere, ut aliquando pacem, quàm bellum malles, neu te optumum cum peſſumo omnium Jugurtha miſcendo commaculares ; ſimul nobis demeres acerbam neceſſitudinem, pariter te

errantem, & illum ſceleratiſſumum perſequi. Ad hoc, Populo Rom. jam à principio inopi melius viſum amicos, quàm ſervos quærere: tutiuſque rati volentibus, quàm coactis imperitare. Tibi verò nulla opportunior amicitia noſtrâ: primùm, quòd procul abſumus; in quo offenſæ minumum, gratia par, ac ſi propè adeſſemus: dein, quòd parentes abundè habemus, AMICORUM neque nobis, neque cuiquam omnium ſatis fuit. Atque hoc utinam à principio tibi placuiſſet: profectò ex Populo Rom. ad hoc tempus multò plura bona accepiſſes, quàm mala perpeſſus es. Sed quoniam humanarum rerum fortuna pleraque regit, cui ſcilicet placuit & vim & gratiam noſtram experiri: nunc, quando per illam licet, feſtina; atque, utì cœpiſti, perge. Multa atque opportuna habes, quò faciliùs errata officiis ſuperes. Poſtremò hoc in pectus tuum demitte, nunquam Populum Roman. beneficiis victum eſſe. Nam bello quid valeat, tu-te ſcis.

ORATIO
BOCCHI
AD SULLAM.

Poſtquam Sulla ad Marium reverſus eſt, ipſo annitente, Boccho induciæ, Legatis ipſius poteſtas eundi Romam à Conſule conceſſa eſt. Qui cùm delicti gratiam, at non fœdus amicitiamque impetraviſſent, Bocchus iterùm Sullam accivit. Ei igitur hâc oratione ſe memorem ejus beneficiorum teſtatur: purgat ſe de bello Romano: ſtudium & operam pollicetur.

54. NUnquam ego ratus ſum fore, uti Rex maximus in hac terra, & omnium, quos novi, opulentiſſimus, privato homini gratiam deberem. Et hercule, Sulla, ante te cognitum, multis orantibus, aliis ultro egomet opem tuli, nullius indigui. Id imminutum, quod cæteri dolere ſolent, ego lætor. Fuerit mihi pretium eguiſſe aliquando tuæ amicitiæ, quâ apud animum meum mihi carius habeo. Id adeo experiri licet: arma, viros, pecuniam, poſtremò quidquid animo lubet, ſume, utere: &, quoad vives, nunquam mihi redditam gratiam putaveris; ſemper apud me integra erit: denique nihil, me ſciente, fruſtra voles. Nam, ut ego exiſtumo, Regem armis, quàm munificentiâ vinci minùs flagitioſum.

55. Cæterùm de Rep. veſtra, cujus cura-

tor huc miſſus es, paucis accipe. Bellum ego Populo Rom. neque feci, neque factum unquam volui; fines meos adversùm armatos armis tutus ſum. Id omitto: quando vobis ita placet, gerite, uti vultis, cum Jugurtha bellum: ego flumen Mulucham, quod inter me & Micipſam fuit, non egrediar, neque id intrare Jugurtham ſinam. Præterea ſi quid meque vobiſque dignum petiveris, haud repulſus abibis.

ORATIO

LEPIDI CONSULIS

AD POPULUM ROMANUM.

M. Lepidus Conſul invehitur in Sullam, qui vi & armis oppreſſam Rempubl. Dictatoris nomine pro lubidine regebat; populumque hortatur ut ſe in libertatem vindicet.

56. Clementia & probitas veſtra, Quirites, quibus per cæteras gentis maxumi & clari eſtis, plurimùm timoris mihi faciunt, adversùs tyrannidem L. Sullæ: ne aut ipſi quæ nefanda æſtumatis, ea parum credendo de aliis, circumveniamini; præſertim quum illi ſpes omnis in ſcelere atque perfidia ſit; neque ſe aliter tutum putet, quàm ſi pejor atque inteſtabilior metu veſtro fuerit, quo captivis libertatis curam miſeria eximat: aut, ſi provideritis, in tu-

tandis periculis magis quàm in ulciſcendo teneamini. Satellites quidem ejus, homines maxumi nominis, non minùs optumis majorum exemplis, nequeo ſatis mirari, dominationis in vos ſervitium ſuum mercedem dant: & utrumque per injuriam malunt, quàm optumo jure liberi agere: præclara Brutorum atque Æmiliorum & Lutatiorum proles: geniti ad ea, quæ majores virtute peperere, ſubvertunda. Nam quid à Pyrrho, Hannibale, Philippoque & Antiocho defenſum eſt aliud, quàm libertas, & ſuæ cuique ſedes; neu cui, niſi legibus, pareremus? Quæ cuncta ſævus iſte Romulus, quaſi ab externis rapta, tenet; non tot exercituum clade, neque Conſulis & aliorum principum, quos fortuna belli conſumſerat, ſatiatus: ſed tum crudelior, quum pleroſque ſecundæ res in miſerationem ex ira vertunt. Quin ſolus omnium poſt memoriam hominum, ſupplicia in pòſt futuros compoſuit, quîs priùs injuria quàm vita certa eſſet: praviſſumèque per ſceleris immanitatem adhuc tutus furit, dum vos, metu gravioris ſervitii, à repetunda libertate terremini.

58. Agendum atque obviàm eundum eſt, Quirites, ne ſpolia veſtra penes illum ſint. Non prolatandum, neque votis paranda auxilia: niſi fortè ſperatis, per tædium jam aut pudorem tyrannidis, eſſe eum per ſcelus occupata periculoſiùs dimiſſurum. At ille eò proceſſit, utì nihil glorioſum, niſi tutum, & omnia retinendæ dominationis honeſta exiſtumet. Itaque illa quies, &

otium cum libertate, quæ multi probi potiùs quàm laborem cum honoribus capeſſebant, nulla ſunt. Hâc tempeſtate ſerviundum aut imperitandum: habendus metus eſt aut faciundus, Quirites. Nam quid ultrà? quæve humana ſuperant, aut divina impolluta ſunt? Populus Romanus paulò antè gentium moderator, exutus imperio, gloriâ, jure, agitandi inops, deſpectuſque, ne ſervilia quidem alimenta reliqua habet. Sociorum & Latii magna vis, civitate pro multis & egregiis factis à vobis datâ, per unum prohibentur: & plebis innoxiæ patrias ſedes occupavere pauci ſatellites, mercedem ſcelerum. Leges, judicia, ærarium, provinciæ, Reges, penes unum; denique necis civium & vitæ licentia. Simul humanas hoſtias vidiſtis, & ſepulchra infecta ſanguine civili. Eſtne viris reliqui aliud, quàm ſolvere injuriam, aut mori per virtutem? quoniam quidem unum omnibus finem natura vel ferro ſeptis ſtatuit: neque quiſquam extremam neceſſitatem, nihil auſus, niſi muliebri ingenio exſpectat.

60. Verùm ego ſeditioſus, uti Sulla ait, qui præmia turbarum queror: & bellum cupiens, quia jura pacis repeto. Scilicet, quia non aliter ſalvi, ſatiſque tuti in imperio eritis, niſi Vettius Picens, ſcriba Cornelius, alia bene parata prodegerint: niſi approbaveritis omnes proſcriptiones innoxiorum ob divitias; cruciatus virorum illuſtrium; vaſtam urbem fugâ & cædibus; bona civium miſerorum, quaſi Cimbricam prædam venum aut dono datam.

60. At objectat mihi poſſeſſiones ex bonis proſcriptorum : quod quidem ſcelerum illius vel maxumum eſt ; non me, neque quemquam omnium ſatis tutum fuiſſe, ſi rectè faceremus. Atque illa, quæ tum formidine mercatus ſum, pretio ſoluto, jure, dominis tamen reſtituo : neque pati conſilium eſt, ullam ex civibus prædam eſſe. Satis illa fuerint, quæ, rabie contractâ, toleravimus : manus conſerentes inter ſe Romanos exercitus, & arma ab externis in noſmet verſa. Scelerum & contumeliarum omnium finis ſit : quorum adeo Sullam non pœnitet, ut & facta in gloria numeret, & , ſi liceat, avidiùs fecerit.

61. Neque jam, quid exiſtumetis de illo, ſed quantùm vos audeatis, vereor : ne, alius alium principem exſpectantes, antè capiamini, non opibus ejus, quæ futiles & corruptæ ſunt, ſed veſtrâ ſocordiâ, quàm captum ire licet, & quàm audeat, tam videri felicem. Nam præter ſatellites commaculatos, quis eadem vult ? aut quis non omnia mutata, præter victoriam ? ſcilicet milites : quorum ſanguine Tarrulæ, Scyrroque peſſumis ſervorum divitiæ partæ ſunt : an, quibus prælatus in magiſtratibus capiendis Fuſidius, ancilla turpis, honorum omnium dehoneſtamentum ? Itaque maxumam mihi fiduciam parit victor exercitus, cui per tot vulnera & labores nihil, præter tyrannum, quæſitum eſt. Niſi fortè tribunitiam poteſtatem everſum profecti ſunt per arma, conditam à majoribus ſuis; utique jura & judicia ſibimet extorquerent:

egregiâ ſcilicet mercede, quum relegati in paludes & ſylvas, contumeliam atque invidiam ſuam, præmia penes paucos intelligerent.

62. Quare igitur tanto agmine atque animis incedit? Quia ſecundæ res mirè ſunt vitiis obtentui: quibus labefactatis, quàm formidatus antea eſt, tam contemnetur: niſi fortè ſpecie concordiæ & pacis, quæ ſceleri & parricidio ſuo nomina indidit: neque aliter Populo Romano eſſe belli finem ait, niſi maneat expulſa agris plebes, præda civilis acerbiſſima, jus judiciumque omnium rerum penes ſe, quod Populi Romani fuit. Quæ ſi vobis pax & concordia intelliguntur, maxuma turbamenta Reipublicæ atque exitia probate; annuite legibus impoſitis; accipite otium cum ſervitio; & tradite exemplum poſteris ad Populum Romanum ſuimet ſanguinis cæde circumveniundum. Mihi, quanquam per hoc ſummum imperium ſatis quæſitum erat nomini majorum, dignitati, atque etiam præſidio; tamen non fuit conſilium, privatas opes facere; potiorque viſa eſt periculoſa libertas quieto ſervitio. Quæ ſi probatis, adeſte, Quirites, &, bene juvantibus Diis, M. Æmilium Conſulem, ducem & auctorem ſequimini ad recipiundam libertatem.

ORATIO
L. PHILIPPI
ADVERSUS LEPIDUM IN SENATU.

M. Lepido in conſulatu acta Sullæ reſcindere cupienti ſummâ vi Catulus collega reſtiterat. Cùm res ad bellum ſpectaret, Senatus utrumque Conſulem jurejurando adegerat, ſe hujus controverſiæ causâ arma non capturos: ſimulque Lepido Galliam provinciam cum exercitu decreverat. At ille nihilominus in incœpto perſtans, ſemel & iterùm ad urbem cum exercitu acceſſit. Quum ſecundò jam urbi adſideret, ac circumacto interim anno, alterum conſulatum peteret, L. Philippus Senatum in eum his verbis concitabat.

64. MAxumè vellem, P. C. Remp. quietam eſſe, aut in periculis à promtiſſumo quoque defendi: denique prava incœpta conſultoribus noxæ eſſe. Sed contrà ſeditionibus omnia turbata ſunt, & ab iis, quos prohibere magis decebat. Poſtremò, quæ peſſumi & ſtultiſſumi decrevere, ea bonis & ſapientibus faciunda ſunt. Nam bellum, atque arma, quanquam vobis inviſa, tamen, quia Lepido placent, ſumenda ſunt. Niſi fortè cui pacem præſtare, & bellum pati conſilium eſt.

65. Prô Dii boni, qui hanc urbem, omiſsâ curâ, adhuc regitis; M. Æmilius omnium flagitioſorum poſtremus, qui pejor an ignavior ſit, deliberari non poteſt, exercitum opprimundæ libertatis habet, & ſe è contemto metuendum efficit: vos muſſantes, & retractantes verbis, & vatum carminibus, pacem optatis magis quàm defenditis: neque intelligitis mollitiâ decretorum vobis dignitatem, illi metum detrahi. Atque id jure; quoniam ex rapinis conſulatum, ob ſeditionem provinciam cum exercitu adeptus eſt. Quid ille ob benefacta cepiſſet, cujus ſceleribus tanta præmia tribuiſtis?

66. At ſcilicet ii, qui ad poſtremum uſque, legatos, pacem, concordiam, & alia hujuſcemodi decreverunt, gratiam ab eo peperere. Imo deſpecti & indigni Rep. habiti, prædæ loco æſtumantur: quippe metu pacem repetentes, quo habitam amiſerant. Equidem à principio cùm Etruriam conjurare, proſcriptos accerſiri, largitionibus Remp. lacerari videbam; maturandum putabam, & Catuli conſilia cum paucis ſecutus ſum. Cæterùm illi, qui gentis Æmiliæ benefacta extollebant, & ignoſcendo Populi Rom. magnitudinem auxiſſe, nuſquam etiam tum Lepidum progreſſum videbant, cùm privata arma opprimundæ libertatis cepiſſet; ſibi quiſque opes aut patrocinia quærendo, conſilium publicum corruperunt. At tum erat Lepidus latro cum calonibus, & paucis ſicariis, quorum nemo non diurnâ mercede vitam mutaverit: nunc eſt Proconſul cum imperio, non emto, ſed dato à vobis; cum

Legatis adhuc jure parentibus : & ad eum concurrêre homines omnium ordinum corruptiſſumi , flagrantes inopiâ & cupidinibus , ſcelerum conſcientiâ exagitati : quibus quies in ſeditionibus , in pace turbæ ſunt : hi tumultum ex tumultu , bellum ex bello ferunt ; Saturnini olim , pòſt Sulpitii , dein Marii , Damaſippique , nunc Lepidi ſatellites. Præterea Etruria atque omnes reliquiæ belli arrectæ : Hiſpaniæ armis ſolicitatæ : Mithridates in latere vectigalium noſtrorum, quibus adhuc ſuſtentamur , diem bello circumſpicit : quin præter idoneum ducem , nihil abeſt ad ſubvertundum imperium. Quod ego vos oro , atque obſecro , P. C. ut animadvortatis ; neu patiamini licentiam ſcelerum , quaſi rabiem , ad integros contactu procedere. Nam , ubi malos præmia ſequuntur , haud facilè quiſquam gratuitò bonus eſt.

68. An exſpectatis dum exercitu rurſus admoto , ferro , atque flammâ urbem invadat ? quod multò propius eſt ab eo , quo agitat , ſtatu , quàm ex pace & concordia ad arma civilia : quæ ille advorsùm divina & humana omnia cepit , non pro ſua , aut quorum ſimulat injuria , ſed legum ac libertatis ſubvertundæ. Angitur enim ac laceratur animi cupidine , & noxarum metu , expers conſilii , inquies , hæc atque illa tentans ; metuit otium , odit bellum ; luxu atque licentiâ carendum videt , atque interim abutitur veſtrâ ſocordiâ. Neque mihi ſatis conſilii metum , an ignaviam , an dementiam eam appellem : qui videmini , in-

tenta mala quaſi fulmen optare ſe quiſque ne attingat, ſed prohibere ne conari quidem. Et quæſo conſiderare quàm converſa rerum natura ſit. Antea malum publicum occultè, auxilia palam inſtruebantur; & eò boni malos facilè anteibant: nunc pax, & concordia diſturbantur palam, defenduntur occultè. Quibus illa placent, in armis ſunt; vos, in metu. Quid exſpectatis? niſi fortè pudet, aut piget rectè facere. An Lepidi mandata animos movent? qui placere ait ſua cuique reddi, & aliena tenet: belli jura reſcindi, cùm ipſe armis cogat: civitatem confirmari, qui ademtam negat: concordiæ gratiâ plebi tribunitiam poteſtatem reſtitui, ex qua omnes diſcordiæ accenſæ.

70. Peſſume omnium, atque impudentiſſume, tibine egeſtas civium, & luctus curæ ſunt, cui nihil eſt domi, niſi armis partum, aut per injuriam? Alterum conſulatum petis, quaſi primum reddideris: bello concordiam quæris, quo parta diſturbatur: noſtrî proditor, iſtis invidus, hoſtis omnium bonorum. Ut te neque hominum, neque Deorum pudet, quos perfidiâ aut perjurio violaſti? Qui, quando talis es, maneas in ſententia, & retineas arma, te hortor: neu prolatandis ſeditionibus, inquies ipſe, nos in ſollicitudine retineas. Neque te provinciæ, neque leges, neque Dii Penates civem patiuntur. Perge, quà cœpiſti; ut quàm maturrumè merita invenias.

70. Vos autem, P. C. quouſque cunctando Rempublicam intutam patiemini, & verbis

verbis arma tentabitis? Delectus advorsùm vos habiti, pecuniæ publicè, & privatim extortæ; præſidia deducta atque impoſita; ex lubidine leges imperantur: cùm interim vos Legatos & decreta paratis. Et quantò, mehercule, avidiùs pacem petieritis, tantò bellum acrius erit; cùm intelliget ſe metu magis, quàm æquo & bono ſuſtentatum. Nam, qui turbas, & cædem civium odiſſe ait, & ob id armato Lepido vos inermes retinet; quæ victis toleranda ſunt, ea, cùm facere poſſitis, patiamini potiùs cenſet. Ita illi à vobis pacem, vobis ab illo bellum ſuadent. Hæc ſi placent; ſi tanta torpedo animos oppreſſit, ut obliti ſcelerum Cinnæ, cujus in urbem reditu, decus, atque Ordines omnes interierunt, nihilominus vos, atque conjuges, & liberos Lepido permiſſuri ſitis; quid opus decretis? quid auxilio Catuli? quin is & alii boni Rempublicam fruſtra curant. Agite, uti lubet; parate vobis Cethegi, atque alia proditorum patrocinia, qui rapinas & incendia inſtaurare cupiunt, & rurſum advorsùm Deos Penates manus armare. Sin libertas & bella magis placent, decernite digna nomine, & augete ingenium viris fortibus. Adeſt novus exercitus, & ad hoc, coloniæ veterum militum, Nobilitas omnis, duces optumi; fortuna meliores ſequitur. Jam illa, quæ collecta ſunt ſocordiâ noſtrâ, dilabentur. Quare ita cenſeo, quoniam Lepidus exercitum privato conſilio paratum cum peſſumis, & hoſtibus Reipub. contra hujus Ordinis auctoritatem ad urbem ducit;

ut Appius Claudius Interrex cum Q. Catulo Proconſule, & cæteris quibus imperium eſt, urbi præſidio ſint; operamque dent ne quid Reſpublica detrimenti capiat.

ORATIO
C. COTTÆ CONSULIS
AD POPULUM.

De hujus orationis occaſione nihil eſt certi quod afferri poſſe videatur, niſi quod ex oratione ipſa colligitur: tumultuatam eſſe plebem, ita ut ne Conſulum quidem ipſorum majeſtas ſatis tuta foret. Forſitan annonæ inopia hos furores ſtimulaverat: quod videntur innuere hæc verba: claſſe quâ commeatus vehebatur, minore quàm antea navigamus.

73. QUirites, multa mihi pericula domi, militiæ multa advorſa fuere: quorum alia toleravi, partim repuli Deorum auxiliis, & virtute meâ: in quîs omnibus neque animus negotio defuit, neque decretis labos. Malæ ſecundæque res, opes, non ingenium, mihi mutabant: at contrà in his miſeriis cuncta me cum fortuna deſeruere. Præterea ſenectus per ſe gravis, curam duplicat; cui miſero, ſenectâ jam ætate, ne mortem quidem honeſtam ſperare licet. Nam, ſi parricida veſtrî ſum, & bis ge-

nitus hîc, Deos Penates meos, patriamque, & ſummum imperium vilia habeo: quis mihi vivo cruciatus ſatis eſt, aut quæ pœna mortuo? cùm omnia memorata apud Inferos ſupplicia ſcelere meo vici.

74. A prima adoleſcentia in ore veſtro privatus, & in magiſtratibus egi. Qui linguâ, qui conſilio meo, qui pecuniâ voluere, uſi ſunt: neque ego callidam facundiam, neque ingenium ad malè faciendum exercui: avidiſſumus privatæ gratiæ, maxumas inimicitias pro Repub. ſuſcepi: qui victus cum illa ſimul, cùm egens alienæ opis, plura mala exſpectarem; vos, Quirites, rurſus mihi patriam, Deos Penates, cum ingenti dignitate dediſtis. Pro quibus beneficiis, vix ſatis gratus videar, ſi ſingulis animam, quam nequeo, conceſſerim. Nam vita & mors jura naturæ ſunt: ut ſine dedecore cum civibus, famâ & fortunis integer agas, id dono datur atque accipitur.

75. Conſules nos feciſtis, Quirites, domi bellique impeditiſſimâ Republicâ. Namque Imperatores Hiſpaniæ ſtipendium, milites, arma, frumentum poſcunt: & id res cogit, quoniam poſt defectionem ſociorum, & Sertorii per montes fugam, neque manu certare poſſunt, neque utilia parare. Exercitus in Aſia Ciliciaque ob nimias opes Mithridatis aluntur: Macedonia plena hoſtium eſt, nec minùs Italiæ maritima & provinciarum: cùm interim vectigalia parva, & bellis incerta, vix partem ſumtuum ſuſtinent. Ita claſſe, quâ com-

meatus vehebatur, minore quàm antea navigamus. Hæc ſi dolo aut ſocordiâ noſtrâ contracta ſunt, agite, &, utì lubet, ita ſupplicium ſumite: ſin communis fortuna aſperior eſt, quare indigna vobis nobiſque & Repub. incipitis?

76. Atque ego, cujus ætati mors propior eſt, non deprecor, ſi quid eâ vobis incommodi demitur: neque mox ingenuo corpori honēſtiùs, quàm pro veſtra ſalute, finem vitæ fecerit. Adſum en C. Cotta Conſul, facio quod ſæpe majores aſperis bellis fecere: voveo, dedoque me pro Rep. quam deinde cui mandetis, circumſpicite. Nam talem honorem bonus nemo volet, quum fortunæ, & pacis, & belli ab aliis acti ratio reddenda, aut turpiter moriendum ſit. Tantummodo in animis habetote, non me ob ſcelus aut avaritiam cæſum, ſed volentem pro maxumis beneficiis animam dono dediſſe. Per vos igitur, Quirites, & gloriam majorum, tolerate advorſa, & conſulite Reipub. Multa cura ſummo imperio ineſt, multi ingentes labores: quos nequicquam abnuitis, & pacis opulentiam quæritis, cùm omnes provinciæ, regna, maria, terræque, aſpera aut feſſa bellis ſint.

ORATIONES EX *LIVIO COLLECTÆ.*

ORATIO P. HORATII *AD POPULUM,* Pro filio perduellionis reo.

Horatius poſt victoriam è Curiatiis reportatam Romam rediens, obviam habuit ſororem quæ uni ex Curiatiis deſponſa fuerat. Eam, quum flebiliter nomine ſponſum mortuum appellaret, ferox juvenis ferro transfigit. Hujus criminis ad populum reus, hìc à patre defenditur.

78. HUnccine, quem modò decoratum ovantemque victoriâ incedentem vidiſtis, Quirites, eum ſub furca vinctum inter verbera & cruciatus videre poteſtis? Quod vix Albanorum oculi tam deforme

ſpectaculum ferre poſſent. I, lictor, colliga manus, quæ paulò antè armatæ imperium Populo Romano pepererunt. I, caput obnube liberatoris urbis hujus. Arbori infelici ſuſpende: verbera vel intra pomœrium, modò inter illa pila & ſpolia hoſtium; vel extra pomœrium, modò intra ſepulchra Curiatiorum. Quò enim ducere hunc juvenem poteſtis, ubi non ſua decora eum à tanta fœditate ſupplicii vindicent?

ORATIO
PUBLICOLÆ
AD POPULUM.

Regnum affectare P. Valerium Conſulem fama ferebat. Quæ quidem ſuſpicio ex eo potiſſimùm orta erat, quòd in ſumma Velia, alto atque munito loco, ædificaret. At ille, concione advocatâ, ſic objectum crimen diluit.

80. NUnquamne ergo ulla adeo à vobis ſpectata virtus erit, ut ſuſpicione violari nequeat? Ego me illum acerrimum Regum hoſtem, ipſum cupiditatis regni crimen ſubiturum timerem? Ego ſi in ipſa arce Capitolioque habitarem, metui me crederem poſſe à civibus meis? Tam levi momento mea apud vos fama pendet? Adeone

eſt fundata leviter fides, ut ubi ſim, quàm qui ſim, magis referat. Non obſtabunt P. Valerii ædes libertati veſtræ, Quirites: tuta erit vobis Velia. Deferam non in planum modò ædes, ſed colli etiam ſubjiciam: ut vos ſupra ſuſpectum me civem habitetis. In Velia ædificent, quibus meliùs quàm P. Valerio creditur libertas.

ORATIO

MUTII SCÆVOLÆ

AD PORSENAM.

Porſena, Cluſinorum Rex, Romam obſidebat. C. Mucius, Romanus adoleſcens, intrat ejus caſtra, eo conſilio ut ipſum interficiat. At cùm eum minimè noſſet, ſcribam pro Rege obtruncat. Comprehenſus per ſatellites, quid animi habuerit interritus Porſenæ profitetur.

81. Romanus ſum civis: C. Mucium vocant. Hoſtis hoſtem occidere volui. Nec ad mortem minùs animi eſt, quàm fuit ad cædem. Et facere & pati fortia, Romanum eſt. Nec unus in te ego hos animos geſſi: longus poſt me ordo eſt idem petentium decus. Proinde in hoc diſcrimen, ſi juvat, accingere, ut in ſingulas horas capite dimices tuo; ferrum hoſtemque in veſtibulo ha-

beas regiæ. Hoc tibi Juventus Romana indicimus bellum. Nullam aciem, nullum prælium timueris. Uni tibi, & cum ſingulis, res erit.

VERBA

VETURIÆ

AD CORIOLANUM.

Coriolanus in Romanos propter injurias ſibi ab eis illatas infenſus, à Volſcis Imperator eligi curaverat. Cùm autem parum ab obſidenda urbe Româ aberat, Veturia mater, Legatis ab eo rejectis, eum exorandum adit. Quam ille venientem conſpicatus, quum ferret obviæ matri complexum, mulier in iram ex precibus verſa, in hanc ſententiam locuta eſt, & ita eum mitigavit.

83. SIne, priuſquam complexum accipio, ſciam, ad hoſtem, an ad filium venerim: captiva, materne in caſtris tuis ſim. In hoc me longa vita, & infelix ſenecta traxit, ut exulem te, deinde hoſtem viderem? Potuiſti populari hanc terram, quæ te genuit atque aluit? Non tibi, quamvis infeſto animo & minaci perveneras, ingredienti fines ira cecidit? Non, quum in conſpectu Roma fuit, ſuccurrit, intra illa mœnia domus ac Pena-

tes mei ſunt, mater, conjux liberique? Ergo ego niſi peperiſſem, Roma non oppugnaretur. Niſi filium haberem, libera in libera patria mortua eſſem. Sed ego nihil jam pati, nec tibi turpius quàm mihi miſerius poſſum: nec ut ſim miſerrima, diu futura ſum. De his videris: quos ſi pergis, aut immatura mors, aut longa ſervitus manet.

ORATIO

Q. CINCINNATI

AD SENATUM.

Quamvis Senatûs conſulto, magiſtratus continuari prohiberetur, Tribuni nihilominus reficiuntur. Patres, ne plebi cedere viderentur, Quintium Conſulem reficiebant. At eos ille hâc oratione increpuit.

85. MIrer, ſi vana veſtra, P. C. ad plebem autoritas eſt? Vos elevatis eam. Quippe quia plebs ſenatuſconſultum in continuandis magiſtratibus ſolvit, ipſi quoque ſolutum vultis, ne temeritati multitudinis cedatis: tanquam id ſit plus poſſe in civitate, plus levitatis ac licentiæ habere. Levius enim, vaniuſque profectò eſt, ſua decreta & conſulta tollere, quàm aliorum. Imitamini, P. C. turbam inconſultam: & qui exemplo aliis eſſe debetis, aliorum

exemplo peccetis potiùs, quàm alii veſtro rectè faciant; dum ego ne imiter Tribunos, nec me contra ſenatuſconſultum Conſulem renunciari patiar. Te verò, C. Claudi, adhortor, ut & ipſe Pop. Roman. hâc licentiâ arceas; & de me hoc tibi perſuadeas, me ita accepturum, ut non honorem meum à te impeditum, ſed gloriam ſpreti honoris auctam, invidiamque, quæ ex continuato eo impenderet, levatam putem.

ORATIO

M. HORATII

ADVERSUS DECEMVIROS

In Senatu.

Decemviri legum ſanciendarum causâ creati, circumacto magiſtratûs ſui anno, nihilominus faſces imperiumque retinuerant, licèt ad annum obtinuiſſent; omniaque ſine plebis, ſine Patrum concilio, per ſe ipſi pro libidine adminiſtrabant. At cùm Sabini in Romanum agrum incurſionem feciſſent, neceſſitate compulſi Senatum coëgerunt. Ibi L. Valerius primus in Decemvirorum tyrannidem invectus eſt. Nec minùs ferociter M. Horatium ferunt iſſe in certamen, his verbis.

87. DEcem Tarquinios *appellantem*, *admonentemque*, Valeriis & Horatiis ducibus pulſos Reges. Nec nominis homines tum pertæſum eſſe; quippe quo Jovem appellari fas ſit; quo Romulum conditorem urbis, deincepsque Reges appellatos; quod ſacris etiam ut ſolenne retentum ſit. Superbiam, violentiamque tum peroſos Regis: quæ ſi in Rege tum eodem aut in filio Regis ferenda non fuerint, quem laturum in tot privatis? Viderent, ne vetando in curia li-

berè homines loqui, extra curiam etiam moverent vocem. Neque ſe videre quî ſibi minùs privato ad concionem populum vocare, quàm illis Senatum cogere liceat. Ubi vellent, experirentur quantò ferocior dolor in libertate ſua vindicanda, quàm cupiditas in injuſta dominatione retinenda eſſet. De bello Sabino eos referre; tanquam majus ullum Populo Romano bellum ſit, quàm cum iis, qui legum ferendarum causâ creati, nihil juris in civitate reliquerint: qui comitia, qui annuos magiſtratus, qui viciſſitudinem imperitandi (quod unum exæquandæ ſit libertatis) ſuſtulerint: qui privati faſces & regium imperium habeant. Fuiſſe, Regibus exactis, patricios Magiſtratus: creatos poſtea poſt ſeceſſionem plebis, plebeios. Cujus illi partis eſſent, rogitare. Populares? Quid enim eos per populum egiſſe? Optimates? Qui anno jam propè Senatum non habuerint: tunc ita habeant, ut de Republ. loqui prohibeant? Ne nimiùm in metu alieno ſpei ponerent. Graviora quæ patiantur videri jam hominibus, quàm quæ metuant.

ORATIO
T. Q. CAPITOLINI
QUART. CONSULIS
AD POPULUM ROMANUM.

Cùm Patrum ac plebis certamina civitatem ſemper diſtraherent, Æqui Volſcique ſuſtulere animos, & ad mœnia ipſa Romæ populabundi acceſſere. Unde poſtquam prædas multi egêre, Tribunis delectum impedientibus; Quintius Conſul populum ad concionem vocavit: eumque graviter quidem, ſed ſine ulla acerbitate objurgavit.

90. ETſi mihi nullius noxæ conſcius, Quirites, ſum, tamen cum pudore ſummo in concionem veſtram proceſſi. Hoc vos ſcire, hoc poſteris memoriæ traditum iri, Æquos & Volſcos vix Hernicis modò pares, T. Quintio quartùm Conſule ad mœnia urbis Romæ impunè armatos veniſſe. Hanc ego ignominiam (quanquam jamdiu ita vivitur, is ſtatus rerum eſt, ut nihil boni divinet animus) ſi huic potiſſimùm imminere anno ſciſſem, vel exilio, vel morte (ſi alia fuga honoris non eſſet) vitaſſem. Ergo ſi viri arma illa habuiſſent, quæ in portis fuere noſtris, capi Roma me Conſule potuit? Satis honorum, ſatis ſuperque vitæ erat. Mori Conſulem tertiùm oportuit.

91. Quem tandem ignaviſſimi hoſtium contemſere? Nos Conſules, an vos, Quirites? Si culpa in nobis eſt, auferte imperium indignis: & ſi id parum eſt, inſuper pœnas expetite. Si in vobis, nemo Deorum nec hominum ſit, qui veſtra puniat peccata, Quirites: voſmet tantùm eorum pœniteat. Non illi veſtram ignaviam contemſere, nec ſuæ virtuti confiſi ſunt: quippe toties fuſi fugatique, caſtris exuti, agro mulctati, ſub jugum miſſi, & ſe & vos novere. Diſcordia Ordinum eſt venenum urbis hujus; Patrum & plebis certamina: dum nec nobis imperii, nec vobis libertatis eſt modus, dum tædet vos patriciorum, nos plebeiorum Magiſtratuum, ſuſtulere illi animos.

92. Prô Deûm fidem, quid vobis vultis? Tribunos plebis concupiſtis. Concordiæ causâ conceſſimus. Decemviros deſideraſtis. Creari paſſi ſumus. Decemvirorum vos pertæſum eſt. Coëgimus abire magiſtratu. Manente in eoſdem privatos irâ veſtrâ, mori atque exulare nobiliſſimos viros honoratiſſimoſque paſſi ſumus. Tribunos pleb. creare iterum voluiſtis. Creaſtis. Conſules facere veſtrarum pàrtium, etſi Patribus videbamus iniquum: patricium quoque magiſtratum plebi donum fieri vidimus. Auxilium tribunitium, provocationem ad populum, ſcita plebis injuncta Patribus, ſub titulo æquandarum legum noſtra jura oppreſſa tulimus, & ferimus. Qui finis erit diſcordiarum? Ecquando unam urbem habere, ecquando communem hanc eſſe patriam licebit? Victi nos æquiore animo quieſcimus,

quàm vos victores. Satiſne eſt, nobis vos metuendos eſſe? Adverſùs nos Aventinum capitur, adverſùs nos ſacer occupatur mons. Eſquilias quidem ab hoſte propè captas, & ſcandentem in aggerem Volſcum hoſtem nemo ſubmovit. In nos viri, in nos armati eſtis. Agitedum, ubi hîc curiam circumſederitis, & forum infeſtum feceritis, & carcerem impleveritis principibus; iiſdem iſtis ferocibus animis egredimini extra portam Eſquilinam: aut, ſi ne hoc quidem audetis, ex muris viſite agros veſtros, ferro ignique vaſtatos, prædam abigi, fumare incenſa paſſim tecta.

94 At enim communis res per hæc loco eſt pejore: ager uritur, urbs obſidetur, belli gloria penes hoſtes eſt. Quid tandem privatæ res veſtræ quo in ſtatu ſunt? Jam unicuique ex agris ſua damna nunciabuntur. Quid eſt tandem domi, unde ea expleatis? Tribuni vobis amiſſa reddent ac reſtituent? Vocis verborumque quantùm voletis, ingerent, & criminum in principes, & legum aliarum ſuper alias, & concionum. Sed ex illis concionibus nunquam veſtrûm quiſquam re, fortunâ, domum auctior rediit. Ecquis retulit aliquid ad conjugem & liberos, præter odia, offenſiones, ſimultates publicas privataſque? à quibus ſemper non veſtrâ virtute innocentiâque, ſed auxilio alieno tuti ſitis. At hercules, quum ſtipendia nobis Conſulibus, non Tribunis ducibus, & in caſtris, non in foro faciebatis, & in acie veſtrum clamorem hoſtes, non in concione Patres Romani horrebant: prædâ partâ, agro

ex hoſte capto, pleni fortunarum, gloriæque ſimul publicæ, ſimul privatæ, triumphantes domum ad Penates redibatis: nunc oneratum veſtris fortunis hoſtem abire ſinitis. Hærete affixi concionibus, & in foro vivite. Sequitur vos neceſſitas militandi, quam fugitis. Grave erat in Æquos & Volſcos proficiſci? Ante portas eſt bellum. Si inde non pellitur, jam intra mœnia erit, & arcem & Capitolium ſcandet, & in domos veſtras vos perſequetur. Biennio antè Senatus delectum haberi, & educi exercitum in Algidum juſſit. Sedemus deſides domi, mulierum ritu inter nos altercantes, præſenti pace læti, nec cernentes ex otio illo brevi multiplex bellum rediturum.

96. His ego gratiora dictu alia eſſe ſcio: ſed me vera pro gratis loqui, etſi meum ingenium non moneret, neceſſitas cogit. Vellem equidem vobis placere, Quirites: ſed multò malo vos ſalvos eſſe; qualicunque erga me animo futuri eſtis. Naturâ hoc ita comparatum eſt, ut qui apud multitudinem ſuâ causâ loquitur, gratior eo ſit, cujus mens nihil præter publicum commodum videt: niſi fortè aſſentatores publicos, plebicolas iſtos, qui vos nec in armis, nec in otio eſſe ſinunt, veſtrâ vos causâ incitare & ſtimulare putatis. Concitati, aut honori, aut quæſtui illis eſtis: & quia in concordia Ordinum nullos ſe uſquam eſſe vident, malæ rei ſe, quàm nullius, turbarum ac ſeditionum, duces eſſe volunt. Quarum rerum ſi vos tædium tandem capere poteſt, & patrum veſtroſque antiquos mores vultis pro

his novis ſumere, nulla ſupplicia recuſo, niſi paucis diebus hos populatores agrorum noſtrorum fuſos fugatoſque caſtris exuero, & à portis noſtris mœnibuſque ad illorum urbes hunc belli terrorem, quo vos nunc attoniti eſtis, tranſtulero.

ORATIO
C. CANULEII
AD PLEBEM.

C. Canuleius, Tribunus plebis, duas leges ferebat. 1°. De connubio Patrum & plebis: 2°. Ut populo poteſtas eſſet, ſeu de plebe, ſeu de Patribus vellet, Conſules faciendi. Tribuno Patres ſummâ vi reſiſtebant. Canuleius pro legibus ſuis ita differuit.

97. QUantopere vos, Quirites, contemnerent Patres, quàm indignos ducerent, qui unâ ſecum urbe intra eadem mœnia viveretis, ſæpe equidem & antè videor animadvertiſſe: nunc tamen maximè, quòd adeo atroces in has rogationes noſtras coorti ſunt, quibus quid aliud, quàm admonemus cives nos eorum eſſe, & ſi non eaſdem opes habere, eandem tamen patriam incolere? Alterâ connubium petimus, quod finitimis externiſque dari ſolet. Nos quidem civitatem, quæ pluſquàm connubium eſt,

hoſtibus etiam victis dedimus. Alterâ nihil novi ferimus, ſed id quod populi eſt, repetimus atque uſurpamus: ut, quibus velit, Populus Romanus honores mandet.

98. Quid tandem eſt, cur cœlum ac terras miſceant? Cur in me impetus modò penè in Senatu ſit factus? Negent ſe manibus temperaturos, violaturoſque denuncient ſacroſanctam poteſtatem? Si Populo Romano liberum ſuffragium datur, ut quibus velit, Conſulatum mandet, & non præciditur ſpes plebeio quoque, ſi dignus ſummo honore erit, apiſcendi ſummi honoris, ſtare urbs hæc non poterit? de imperio actum eſt? & perinde hoc valet, plebeiuſne Conſul fiat, tanquam ſervum aut libertinum aliquis Conſulem futurum dicat?

99. Ecquid ſentitis in quanto contemptu vivatis? Lucis vobis hujus partem, ſi liceat, adimant. Quòd ſpiratis, quòd vocem mittitis, quòd formas hominum habetis, indignantur. Quin etiam (ſi Diis placet) nefas aiunt eſſe Conſulem plebeium fieri. Obſecro vos, ſi non ad faſtos, non ad commentarios Pontificum admittimur, ne ea quidem ſcimus, quæ omnes peregrini etiam ſciunt: Conſules in locum Regum ſucceſſiſſe, nec aut juris aut majeſtatis quicquam habere, quod non in Regibus antè fuerit? En unquam creditis fando auditum eſſe, Numam Pompilium, non modò non patricium, ſed ne civem quidem Romanum, ex Sabino agro accitum populi juſſu, Patribus auctoribus Romæ regnaſſe? L. deinde Tarquinium non modò Romanæ, ſed ne Italicæ quidem gen-

tis, Demarati Corinthii filium, incolam à Tarquiniis, vivis liberis Anci, Regem factum? Servium Tullium poſt hunc, captivâ Corniculanâ natum, patre nullo, matre ſervâ, ingenio, virtute regnum tenuiſſe? Quid enim de T. Tatio Sabino dicam? quem ipſe Romulus parens urbis in ſocietatem regni accepit. Ergo dum nullum faſtiditur genus, in quo eniteret virtus, crevit Imperium Romanum.

100. Pœniteat nunc vos plebeii Conſulis, quum majores noſtri advenas Reges non faſtidierint, & ne Regibus quidem exactis clauſa urbs fuerit peregrinæ virtuti. Claudiam certè gentem, poſt Reges exactos, ex Sabinis non in civitatem modò accepimus, ſed etiam in patriciorum numerum. Ex peregrinone patricius, deinde Conſul fiat? Civis Romanus ſi ſit ex plebe, præciſa conſulatûs ſpes erit? Utrùm tandem non credimus fieri poſſe, ut vir fortis ac ſtrenuus, pace belloque bonus ex plebe ſit, Numæ, Lucio Tarquinio, Servio Tullio ſimilis? an, ne ſi ſit quidem, ad gubernacula Reipublicæ accedere eum patiemur? potiùſque Decemviris, deterrimis mortalium, qui tum omnes ex Patribus erant, quàm optimis Regum, novis hominibus ſimiles Conſules ſumus habituri?

101. At enim nemo poſt Reges exactos de plebe Conſul fuit. Quid poſtea? Nullane res nova inſtitui debet? & quod nondum eſt factum, (multa enim nondum ſunt facta in novo populo) ea, ne ſi utilia quidem ſint, fieri oportet? Pontifices, Augures,

Romulo regnante, nulli erant: ab Numa Pompilio creati ſunt. Cenſus in civitate, & deſcriptio centuriarum claſſiumque non erat: ab Servio Tullio eſt facta. Conſules nunquam fuerant: Regibus exactis creati ſunt. Dictatoris nec imperium, nec nomen fuerat: apud Patres eſſe cœpit. Tribuni plebis, Ædiles, Quæſtores nulli erant; inſtitutum eſt ut fierent. Decemviros legibus ſcribendis intra decem hos annos & creavimus, & è Republica ſuſtulimus. Quis enim dubitat, quin, in æternum urbe conditâ, & in immenſum creſcente, nova imperia, ſacerdotia, jura gentium hominumque inſtituantur! Hoc ipſum, ne connubium Patribus cum plebe eſſet, non Decemviri tulerunt paucis his annis, peſſimo exemplo publico, cum ſumma injuria plebis? An eſſe ulla major aut inſignior contumelia poteſt, quàm partem civitatis, velut contaminatam, indignam connubio haberi? Quid eſt aliud, quàm exilium intra eadem mœnia, quàm relegationem pati?

103. Ne affinitatibus, ne propinquitatibus immiſceamur cavent; ne ſocietur ſanguis. Quid? hoc ſi polluit nobilitatem iſtam veſtram, quam plerique oriundi ex Albanis & Sabinis, non genere, nec ſanguine, ſed per cooptationem in Patres habetis, aut ab Regibus lecti, aut poſt Reges exactos juſſu populi; ſinceram ſervare privatis conſiliis non poteratis, nec ducendo ex plebe, neque veſtras filias ſororeſque enubere ſinendo è Patribus? Nemo plebeius patriciæ virgini vim afferret: patriciorum iſta libido

eſt. Nemo invitum pactionem nuptialem quenquam facere coëgiſſet.

103. Verùm enimverò lege id prohiberi, & connubium tolli Patrum ac plebis, id demum contumelioſum plebi eſt. Cur enim non confertis, ne ſit connubium divitibus ac pauperibus? Quod privatorum conſiliorum ubique ſemper fuit, ut in quam cuique fœminæ conveniſſet domum, nuberet; ex qua pactus eſſet vir domo, in matrimonium duceret: id vos ſub legis ſuperbiſſimæ vincula conjicitis, quâ dirimatis ſocietatem civilem, duaſque ex una civitate faciatis. Cur non ſancitis ne vicinus patricio ſit plebeius? ne eodem itinere eat? ne idem convivium ineat? ne in foro eodem conſiſtat?

104. Quid enim in re eſt aliud, ſi plebeiam patricius duxerit, ſi patriciam plebeius? quid juris tandem mutatur? Nempe patrem ſequuntur liberi. Ne quod nos ex connubio veſtro petamus, quicquam eſt, præterquam ut hominum, ut civium numero ſimus: nec vos (niſi in contumeliam ignominiamque noſtram certare juvat) quod contendatis, quicquam eſt. Denique, utrùm tandem Populi Romani, an veſtrum ſummum imperium eſt? Regibus exactis, utrùm vobis dominatio, an omnibus æqua libertas parta eſt? Oportet licere Populo Romano, ſi velit, jubere legem? an, ut quæque rogatio promulgata erit, vos delectum pro pœna decernetis? & ſimul ego Tribunus vocare tribus in ſuffragium cœpero, tu ſtatim Conſul ſacramento juniores adiges, & in caſtra educes, & minaberis plebi, minaberis

Tribuno? Quid, ſi non quantùm iſtæ minæ adversùs plebis conſenſum valerent, bis jam experti eſſetis? Scilicet quia nobis conſultum volebatis, certamine abſtinuiſtis: an ideo non eſt dimicatum, quòd quæ pars firmior, eadem modeſtior fuit? Nec nunc erit certamen, Quirites. Animos veſtros illi tentabunt ſemper, vires non experientur.

105. Itaque ad bella iſta, ſeu falſa, ſeu vera ſunt, Conſules, parata vobis plebes eſt, ſi connubiis redditis, unam hanc civitatem tandem facitis; ſi coaleſcere, ſi jungi miſcerique vobis privatis neceſſitudinibus poſſunt; ſi ſpes, ſi aditus ad honores viris ſtrenuis & fortibus datur; ſi in conſortio, ſi in ſocietate Reipubl. eſſe; ſi, quod æquæ libertatis eſt, invicem annuis magiſtratibus parere, atque imperitare licet. Si hæc impediet aliquis; ferte ſermonibus, & multiplicate famâ bella: nemo nomen eſt daturus: nemo arma capturus, nemo dimicaturus pro ſuperbis dominis, cum quibus nec in Republica honorum, nec in privata connubii ſocietas eſt.

ORATIO VECTII MESSII AD VOLSCOS

Malè pugnantes.

Volſcos à Romanis circumventos, & propemodum victos, increpat Vectius Meſſius, & ad faciendam ferro viam hortatur.

107. HIc præbituri vos telis hoſtium eſtis indefenſi, inulti? Quid igitur arma habetis? aut quid ultro bellum intuliſtis, in otio tumultuoſi, in bello ſegnes? Quid his ſtantibus ſpei eſt? An Deum aliquem protecturum vos, rapturumque hinc putatis? Ferro via facienda eſt. Hâc quâ me prægreſſum videritis, agite qui viſuri domos, parentes, conjuges, liberos eſtis, ite mecum. Non murus, nec vallum, ſed armati armatis obſtant. Virtute pares, neceſſitate, quæ ultimum ac maximum telum eſt, ſuperiores eſtis.

ORATIO
MAMERCI ÆMILII
DICTATORIS,

Quâ ſuos inuſitato certamine exterritos exhortatur.

Fidenates & Legatos Romanos aliquot antè annis, & colonos deinde à Romanis in ſuam urbem miſſos interfecerant. Adversùs eos Mam. Æmilius Dictator dicitur. Pugna committitur prope Fidenas. Cùm Romani jam hoſtem pellerent, repentè erumpit ex urbe ignibus armata ingens multitudo, facibuſque ardentibus tota collucens. Territi Romani ceſſere loco. Eos Dictator his verbis increpat.

108. FUmone victi, velut examen apum, loco veſtro exacti, inermi cedetis hoſti? Non ferro extinguetis ignes? non faces has ipſas pro ſe quiſque, ſi igni, non telis pugnandum eſt, ereptas ultro inferetis? Agite nominis Romani & virtutis patrum veſtræque memores, vertite incendium hoc in hoſtium urbem: & ſuis flammis delete Fidenas, quas veſtris beneficiis placare non potuiſtis. Legatorum hoc vos veſtrorum, colonorumque ſanguis, vaſtatique fines monent.

ORATIO

ORATIO CAMILLI AD PÆDAGOGUM FALISCORUM PUERORUM.

Dum Falerios Camillus obſidet, quidam ludimagiſter principum civitatis liberos, quos erudiebat, in caſtra Romana perductos ipſe in manus tradidit. Huic Camillus:

109. NOn ad ſimilem tuî nec populum, nec Imperatorem ſceleſtus ipſe cum ſceleſto munere veniſti. Nobis cum Faliſcis, quæ pacto fit humano, ſocietas non eſt; quam ingeneravit natura utriſque, eſt, eritque. Sunt & belli ſicut pacis jura: juſtèque ea non minùs quàm fortiter didicimus gerere. Arma habemus non adverſùm eam ætatem, cui etiam captis urbibus parcitur: ſed adverſùs armatos & ipſos, qui nec læſi, nec laceſſiti à nobis, caſtra Romana ad Veios oppugnarunt. Eos tu, quantùm in te fuit, novo ſcelere viciſti: ego Romanis artibus, virtute, opere, armis, ſicut Veios, vincam.

ORATIO LEGATORUM FALISCOS ROMANIS DEDENTIUM, In Senatu.

Hæc ubi dicta dedit Camillus, denudari proditorem juſſit, virgaſque pueris, quibus ipſum agerent in urbem verberantes, dedit. Quo tam inſigni juſtitiæ ac fidei ſpecimine moti Faliſci, Legatos Romam miſêre, qui Falerios dederent. Hi introducti ad Senatum ita locuti ſunt.

III. PAtres Conſcripti, victoriâ, cui nec Deus, nec homo quiſquam invideat, victi à vobis & Imperatore veſtro, dedimus nos vobis: rati, quo nihil victori pulchrius eſt, meliùs nos ſub imperio veſtro, quàm legibus noſtris victuros. Eventu hujus belli duo ſalutaria exempla prodita humano generi ſunt. Vos fidem in bello, quàm præſentem victoriam, maluiſtis: nos fide provocati, victoriam ultro detulimus. Sub ditione veſtra ſumus. Mittite, qui arma, qui obſides, qui urbem patentibus portis accipiant. Nec vos fidei noſtræ, nec nos imperii veſtri pœnitebit.

ORATIO
M. FURII CAMILLI
AD MILITES
Perterritos hoſtium numero.

Pugnaturos adverſùs ingentem Volſcorum, Hernicorum Latinorumque multitudinem, Romanos, ac numero hoſtium territos, Camillus tum Tribunus militum, ad pugnam magno animo capeſſendam hortatur.

112. QUæ triſtitia, milites, hæc, quæ inſolita cunctatio eſt? Hoſtem, an me, an vos ignoratis? Hoſtis eſt quid aliud, quàm perpetua materia virtutis gloriæque veſtræ? Vos contrà, me duce (ut Falerios, Veioſque raptos, & in capta patria Gallorum legiones cæſas taceam) modò trigeminæ victoriæ triplicem triumphum ex his ipſis Volſcis & Æquis & ex Etruria egiſtis. An me, quòd non Dictator vobis, ſed Tribunus ſignum dedi, non agnoſcitis ducem? Neque ego maxima imperia in vos deſidero: & vos in me nihil præter me ipſum intueri decet. Neque enim dictatura mihi unquam animos fecit, ut ne exilium quidem ademit. Iidem igitur omnes ſumus: & quum eadem omnia in hoc bellum afferamus quæ in priora attulimus, eventum eundem belli exſpecte-

mus. Simul concurreritis, quod quiſque didicit ac conſuevit, faciet. Vos vincetis, illi fugient.

ORATIO SEXTI TULLII *AD DICTATOREM*,

Ut militibus pugnandi copiam faciat.

C. Sulpicius Dictator adverſus Gallos cum exercitu miſſus, bellum trahebat. Eum Sextus Tullius primi pili Centurio militum nomine rogat, ut pugnæ faciat poteſtatem.

113. SCilicet, Dictator, condemnatum ſe univerſus exercitus à te ignaviæ ratus, & propè ignominiæ causâ deſtitutum ſine armis, oravit me ut ſuam cauſam apud te agerem. Equidem ſicubi loco ceſſum, ſi terga data hoſti, ſi ſigna fœdè amiſſa objici nobis poſſent, tamen hoc à te impetrari æquum cenſerem, ut nos virtute culpam noſtram corrigere, & abolere flagitii memoriam novâ gloriâ patereris. Etiam ad Alliam fuſæ legiones eandem quam per pavorem amiſerant patriam, profectæ poſtea ab Veiis, virtute recuperavere. Nobis, Deûm benignitate, felicitate tuâ Populique Romani, &

res & gloria eſt integra. Quanquam de gloria vix dicere auſim, ſi nos & hoſtes haud ſecus quàm fœminas abditos intra vallum omnibus contumeliis eludunt; & tu Imperator noſter, quod ægriùs patimur, exercitum tuum ſine animis, ſine armis, ſine manibus judicas eſſe: priùs quàm expertus nos eſſes, de nobis ita deſperaſti, ut te mancorum ac debilium ducem judicares eſſe. Quid enim aliud eſſe cauſæ credemus, cur veteranus dux, fortiſſimus bello, compreſſis, quod aiunt, manibus ſedeas? Utcunque enim ſe habeat res, te de noſtra virtute dubitaſſe videri, quàm nos de tua, verius eſt.

115. Sin autem non tuum illud, ſed publicum eſt conſilium, & conſenſus aliquis Patrum, non Gallicum bellum, nos ab urbe, à Penatibus noſtris ablegatos tenet; quæſo, ut quæ dicam, non à militibus Imperatori dicta cenſeas, ſed à plebe Patribus; quæ, ſicut vos veſtra habeatis conſilia, ſic ſe ſua habituram dicat. Quis tandem ſuccenſeat milites nos eſſe, non ſervos veſtros? ad bellum, non in exilium miſſos? ſi quis det ſignum, in aciem educat, ut viris ac Romanis dignum ſit, pugnaturos; ſi nihil armis opus ſit, otium Romæ potiùs quàm in caſtris acturos. Hæc dicta ſint Patribus. Te, Imperator, milites tui oramus, ut nobis pugnandi copiam facias. Tum vincere cupimus, tum duce te vincere; tibi lauream inſignem deferre; tecum triumphantes urbem inire, tuum ſequentes currum, Jovis optimi maximi templum gratantes ovanteſque adire.

ORATIO
LEGATORUM CAMPANORUM
IN SENATU ROMANO,

Quâ auxilium adversùs Samnites petunt.

Samnites ſocietate atque amicitiâ cum Romanis juncti, injuſta arma Sidicinis inferebant. Impares viribus Sidicini, Campanos ſocios adſciſcunt. Campani luxu fluentes ſemel & iterum vincuntur, primùm in Sidicino agro, deinde in Campania ipſa: atque intra Capuæ mœnia compulſi, Legatos Romam ad petendam amicitiam & tutelam Romanorum, mittunt, qui verbis ad perſuadendos Romanos potentiſſimis locuti ſunt.

117. POpulus nos Campanus Legatos ad vos, P. C. miſit, amicitiam in perpetuum, auxilium præſens à vobis petitum. Quam ſi ſecundis rebus noſtris petiſſemus, ſicut cœpta celeriùs, ita infirmiore vinculo contracta eſſet. Tunc enim, ut qui ex æquo nos veniſſe in amicitiam meminiſſemus, amici forſitan pariter ac nunc, ſubjecti atque obnoxii vobis minùs eſſemus. Nunc miſericordiâ veſtrâ conciliati, auxilioque in dubiis rebus defenſi, beneficium quoque ac-

ceptum colamus oportet, ne ingrati, atque omni ope divinâ humanâque indigni videamur. Neque hercule, quòd Samnites priores amici ſociique vobis facti ſunt, ad id valere arbitror, ne nos in amicitiam ſuſcipiamur: ſed ut vetuſtate & gradu honoris nos præſtent. Neque enim fœdere Samnitium, ne qua nova jungeretis fœdera, cautum eſt. Fuit quidem apud vos ſemper ſatis juſta cauſa amicitiæ, velle eum vobis amicum eſſe, qui vos appeteret.

118. Campani, etſi fortuna præſens magnificè loqui prohibet, non urbis amplitudine, non agri ubertate ulli populo, præterquam vobis, cedentes, haud parva (ut arbitror) acceſſio bonis rebus veſtris in amicitiam venimus veſtram. Æquis Volſciſque, æternis hoſtibus hujus urbis, quandocunque ſe moverint, ab tergo erimus: & quod vos pro ſalute noſtra priores feceritis, id nos pro imperio veſtro & gloria ſemper faciemus. Subactis iis gentibus, quæ inter nos voſque ſunt, quod propediem futurum ſpondet & virtus & fortuna veſtra, continens imperium uſque ad nos habebitis. Acerbum & miſerum eſt quod fateri nos fortuna noſtra cogit. Eò ventum eſt, P. C. ut aut amicorum, aut inimicorum Campani ſimus: ſi defenditis, veſtri; ſi deſeritis, Samnitium erimus. Capuam ergo, & Campaniam omnem veſtris, an Samnitium viribus accedere malitis, deliberate.

119. Omnibus quidem, Romani, veſtram miſericordiam, veſtrumque auxilium æquum eſt parere; iis tamen maximè, qui eam im-

plorantibus aliis auxilium dum ſupra vires ſuas præſtant, omnes ipſi in hanc neceſſitatem venerunt. Quanquam pugnavimus verbo pro Sidicinis, re pro nobis: quum videremus finitimum populum nefario latrocinio Samnitium peti, & ubi conflagraſſent Sidicini, ad nos trajecturum illud incendium eſſe. Nec enim nunc, quia dolent injuriam acceptam Samnites, ſed quia gaudent ſibi oblatam eſſe cauſam, oppugnatum nos veniunt. An, ſi ultio iræ hæc, & non occaſio cupiditatis explendæ eſſet, parum fuit, quòd ſemel in Sidicino agro, iterum in Campania ipſa legiones noſtras cecidere? Quæ eſt iſta tam infeſta ira, quam per duas acies fuſus ſanguis explere non potuerit? Adde huc populationem agrorum, prædas hominum atque pecudum actas, incendia villarum ac ruinas, omnia ferro ignique vaſtata. Hiſcene ira expleri non potuit? Sed cupiditas explenda eſt. Ea ad oppugnandam Capuam rapit. Aut delere urbem pulcherrimam, aut ipſi poſſidere volunt. Sed vos potiùs Romani, beneficio veſtro occupate eam, quàm illos habere per maleficium ſinatis.

121. Non loquor apud recuſantem juſta bella populum: ſed tamen ſi oſtenderitis auxilia veſtra, ne bello quidem arbitror vobis opus fore. Uſque ad nos contemtus Samnitium pervenit, ſupra non aſcendit. Itaque umbrâ veſtri auxilii, Romani, tegi poſſumus: quicquid deinde habuerimus, quicquid ipſi fuerimus, veſtrum id omne exiſtimaturi. Vobis arabitur ager Campanus, vobis Capua urbs frequentabitur; conditorum,

parentum, Deorum immortalium numero nobis eritis. Nulla colonia veſtra erit, quæ nos obſequio erga vos fideque ſuperet.

121. Annuite, P. C. nutum numenque veſtrum invictum Campanis, & jubete ſperare incolumem Capuam futuram. Quâ frequentiâ omnium generum multitudinis proſequente creditis nos illinc profectos? quàm omnia votorum lacrymarumque plena reliquiſſe? in qua nunc expectatione Senatum populumque Campanum, conjuges, liberoſque noſtros eſſe? Stare omnem multitudinem ad portas, viam hinc ferentem proſpectantes, certum habeo, quid illis nos, P. C. ſollicitis ac pendentibus animi renunciare jubeatis. Alterum reſponſum ſalutem, victoriam, lucem ac libertatem: alterum, ominari horreo quæ ferat. Proinde ut aut de veſtris futuris ſociis atque amicis, aut nuſquam ullis futuris nobis, conſulite.

RESPONSUM

CONSULIS

Præcedenti Orationi.

122. AUxilio vos, Campani, dignos cenſet Senatus: ſed ita vobiſcum amicitiam inſtitui par eſt, ne qua vetuſtior amicitia ac ſocietas violetur. Samnites nobiſcum fœdere juncti ſunt. Itaque arma, Deos

priùs quàm homines violatura, adverſùs Samnites vobis negamus. Legatos, ſicut fas juſque eſt, ad ſocios atque amicos precatum mittemus, ne qua vobis vis fiat.

ORATIO
T. MANLII CONSULIS
AD FILIUM SUUM.

Conſulis filius provocatus ab hoſte quodam, congreditur invito Conſulum edicto. Victor exit certamine, ſpolia capta ex hoſte cæſo portans. At pater his verbis objurgatum de hac imperii dedignatione, ſecuri percuſſit.

123. QUandoquidem tu, Tite Manli, neque imperium conſulare, neque majeſtatem patriam veritus, adverſùs edictum noſtrum extra ordinem in hoſtem pugnaſti; & quantùm in te fuit, diſciplinam militarem, quâ ſtetit ad hanc diem Romana res, ſolviſti; meque in eam neceſſitatem adduxiſti, ut aut Reipub. mihi, aut mei meorumque obliviſcendum ſit: nos potiùs noſtro delicto plectemur, quàm Reſpub. tanto ſuo damno noſtra peccata luat. Triſte exemplum, ſed in poſterum ſalubre juventuti erimus. Me quidem cum ingenita charitas liberûm, tum ſpecimen iſtud virtutis, deceptum vanâ imagine decoris in te mo-

vet. Sed quum aut morte tuâ ſancienda ſint Conſulum imperia, aut impunitate in perpetuum abroganda; nec te quidem, ſi quid in te ſanguinis noſtri eſt, recuſare cenſeam, quin diſciplinam militarem culpâ tuâ prolapſam, pœnâ reſtituas. I lictor, deliga ad palum.

ORATIO

CAMILLI

AD SENATUM.

Perdomito armis Latio, Camillus ad Senatum refert, quid de Latinis ſtatuendum ſit.

125. PAtres Conſcripti, quod bello armiſque in Latio agendum fuit, id jam Deûm benignitate, ac virtute militum ad finem venit. Cæſi ad Pedum Aſturamque ſunt exercitus hoſtium: oppida Latina omnia, & Antium ex Volſcis, aut vi capta, aut recepta in deditionem, præſidiis tenentur veſtris. Reliqua conſultatio eſt, quoniam rebellando ſæpius nos ſollicitant, quonam modo perpetuâ pace quietos obtineamus. Dii immortales ita vos potentes hujus conſilii fecerunt, ut ſit Latium deinde, an non ſit, in veſtra manu poſuerint. Itaque pacem vobis, quod ad Latinos attinet, parare in perpetuum, vel ſæviendo; vel ignoſcendo,

poteſtis. Vultis crudeliter conſulere in deditos, victoſque? Licet delere omne Latium, vaſtas inde ſolitudines facere, unde ſociali egregio exercitu per multa bella magnaque ſæpe uſi eſtis. Vultis exemplo majorum augere rem Romanam, victos in civitatem accipiendo? Materia creſcendi per ſummam gloriam ſuppeditat. Certè id firmiſſimum longè imperium eſt, quo obedientes gaudent. Sed maturato opus eſt, quicquid ſtatuere placet. Tot populos inter ſpem metumque ſuſpenſos animi habetis: & veſtram itaque de eis curam quamprimùm abſolvi, & illorum animos, dum expectatione ſtupent, ſeu pœnâ, ſeu beneficio præoccupari oportet. Noſtrum enim fuit efficere, ut omnium rerum vobis ad conſulendum poteſtas eſſet: veſtrum eſt decernere quod optimum vobis Reique publicæ ſit.

ORATIO
L. LENTULI
AD CONSULES,

Ut pudendæ conditiones à Samnitibus latæ acciperentur.

Inter duos ſaltus clauſus erat Romanus exercitus ad Furculas Caudinas, & ita à Samnitibus inſeſſi, ut nulla daretur ad evadendum via. L. Lentulus, unus inter principes Legatorum, ad ſubeundam ignominiam pro ſervanda patria Conſules hortatur.

127. PAtrem meum, Conſules, ſæpe audivi memorantem, ſe in Capitolio unum non fuiſſe auctorem Senatui redimendæ auro à Gallis civitatis, quando nec foſsâ valloque ab ignaviſſimo ad opera ac muniendum hoſte clauſi eſſent: & erumpere ſi non ſine periculo magno, tamen ſine certa pernicie poſſent. Quòd ſi ut illis decurrere ex Capitolio armatis in hoſtem licuit (quo ſæpe modo obſeſſi in obſidentes eruperunt) ita nobis æquo aut iniquo loco dimicandi tantummodo cum hoſte copia eſſet; non mihi paterni animi indoles in conſilio dando deeſſet. Equidem mortem pro patria præclaram eſſe fateor: & me vel devovere pro

Populo Romano legionibuſque, vel in medios me immittere hoſtes paratus ſum. Sed hìc patriam video: hìc quidquid Romanorum legionum eſt: quæ niſi pro ſe ipſis ad mortem ruere volunt, quid habent quod morte ſuâ ſervent? Tecta urbis, dicat aliquis, & mœnia. & eam turbam à qua urbs incolitur. Imo hercule produntur ea omnia deleto hôc exercitu, non ſervantur. Quis enim ea tuebitur? Imbellis videlicet atque inermis multitudo? tam hercule, quàm à Gallorum impetu defendit. An à Veiis exercitum, Camillumque ducem implorabunt? Hìc omnes ſpes opeſque ſunt: quas ſervando, patriam ſervamus: dedendo ad necem, patriam deſerimus ac prodimus. At fœda atque ignominioſa deditio eſt. Sed ea caritas patriæ eſt, ut tam ignominiâ eam, quàm morte noſtrâ, ſi opus ſit, ſervemus. Subeatur ergo iſta, quantacunque eſt, indignitas: & pareatur neceſſitati, quam ne Dii quidem ſuperant. Ite, Conſules, redimite armis civitatem, quam auro majores veſtri redemerunt.

ORATIO

SP. POSTUMII

IN SENATU,

De pace ad Caudium facta.

Spoponderant prædeſque fuerant Conſules, aliique duces ad Caudium ſub jugo miſſi pacem Populo Romano cum Samnitibus fore. Cùm autem de pace Caudina in Senatu agitur, Poſtumius alter Conſulum qui ad Caudium imperabant, novos Conſules, maximam hac de re animi celſitatem oſtendens, alloquitur.

130. HAud ſum ignarus, Conſules, ignominiæ, non honoris causâ me primum excitatum; juſſumque dicere, non tanquam ſenatorem, ſed tanquam reum quà infelicis belli, quà ignominioſæ pacis. Ego tamen, quando neque de noxa noſtra, neque de pœna retuliſtis, omiſsâ defenſione, quæ non difficillima eſſet apud haud ignaros fortunarum humanarum, neceſſitatumque; ſententiam de eo, de quo retuliſtis, paucis peragam: quæ ſententia teſtis erit, mihine, an legionibus veſtris pepercerim, quum me ſeu turpi, ſeu neceſſariâ ſponſione obſtrinxi. Quâ tamen, quando injuſſu populi facta

eſt, non tenetur Populus Romanus: nec quidquam ex ea, præterquàm corpora noſtra debentur Samnitibus. Dedamur per Feciales, nudi vinctique: exolvamus religione populum, ſi quâ obligavimus; ne quid divini humanive obſtet, quominus juſtum piumque de integro ineatur bellum. Interea Conſules exercitum ſcribere, armare, educere placet: nec priùs ingredi hoſtium fines, quàm omnia juſta in deditionem noſtram perfecta erunt.

131. Vos, Dii immortales, precor quæſoque; ſi vobis non fuit cordi Sp. Poſtumium, T. Veturium Conſules cum Samnitibus proſperè bellum gerere; at vos ſatis habeatis, vidiſſe nos ſub jugum miſſos, vidiſſe ſponſione infami obligatos, videre nudos vinctoſque hoſtibus deditos, omnem iram hoſtium noſtris capitibus excipientes: novos Conſules legioneſque Romanas ita cum Samnite gerere bellum velitis, ut omnia ante nos Conſules bella geſta ſunt.

ORATIO SECUNDA
POSTUMII
DE EADEM PACE CAUDINA.

Cùm omnes in ſententiam Poſtumii pedibus irent, tentata pauliſper interceſſio eſt à duobus Tribunis plebis, qui hujus pacis prædes fuerant: negantibus aut illâ deditione exolvi religione Populum Romanum, aut ſe, cùm ſacroſancti eſſent, dedi violarive poſſe. Quod maximè refellit Poſtumius.

133. INterea dedite profanos nos, quos ſalvâ religione poteſtis. Dedetis deinde & iſtos ſacroſanctos, quum primùm magiſtratu abierint; ſed, ſi me audiatis, priùs quàm dedantur, hîc in comitio virgis cæſos, hanc jam ut intercalatæ pœnæ uſuram habeant. Nam quòd deditione noſtrâ negant exolvi religione popûlum, id iſtos magis ne dedantur, quàm quia ita ſe res habeat, dicere, quis adeo juris Fecialium expers eſt, qui ignoret? Neque ego inficias eo, P. C. tam ſponſiones, quàm fœdera ſancta eſſe apud eos homines, apud quos juxta divinas religiones fides humana colitur: ſed injuſſu populi nego quidquam ſanciri poſſe, quod populum teneat. An, ſi eâdem ſuperbiâ, quâ ſponſionem iſtam expreſſerunt no-

bis Samnites, coëgiſſent nos verba legitima dedentium urbes nuncupare, deditum Populum Romanum vos, Tribuni, diceretis? & hanc urbem, templa, delubra, fines, aquas Samnitium eſſe? Omitto deditionem, quoniam de ſponſione agitur. Quid tandem, ſi ſpopondiſſemus urbem hanc relicturum Pop. Romanum? ſi incenſurum? ſi Magiſtratus, ſi Senatum, ſi leges non habiturum? ſi ſub Regibus futurum? Dii meliora, inquis! Atqui non indignitas rerum ſponſionis vinculum levat. Si quid eſt in quod obligari populus poſſit, in omnia poteſt. Et ne illud quidem, quod quoſdam forſitan moveat, refert, Conſul, an Dictator, an Prætor ſpoponderit. Et hoc ipſi etiam Samnites judicaverunt: quibus non fuit ſatis Conſules ſpondere, ſed Legatos, Quæſtores, Tribunos militum ſpondere coëgerunt.

135. Nec à me nunc quiſquam quæſiverit, quid ita ſpoponderim: quum id nec Conſulis jus eſſet, nec illis ſpondere pacem, quæ mei non erat arbitrii, nec pro vobis, qui nihil mandaveratis, poſſem. Nihil ad Caudium, P. C. humanis conſiliis geſtum eſt. Dii immortales & veſtris & hoſtium imperatoribus mentem ademerunt: nec nos in bello ſatis cavimus; & illi malè partam victoriam malè perdiderunt: dum vix locis quibus vicerant, credunt; dum quâcunque conditione arma viris in arma natis auferre feſtinant. An, ſi ſana mens fuiſſet, difficile illis fuit, dum ſenes ab domo ad conſultandum arceſſunt, mittere Romam Legatos; cum Senatu, cum Populo de pace, fœdere

agere ? Tridui iter expeditis erat. Interea in induciis res fuiſſet, donec ab Roma Legati aut victoriam illis certam, aut pacem afferrent. Ea demum ſponſio eſſet, quam Populi juſſu ſpopondiſſemus. Sed neque vos tuliſſetis, nec nos ſpopondiſſemus: nec fas fuit alium rerum exitum eſſe, quàm ut & illi velut ſomnio lætiore, quàm quod mentes eorum capere poſſent, nequicquam eluderentur; & noſtrum exercitum eadem quæ impedierat fortuna expediret: vanam victoriam vanior irritam faceret pax: ſponſio interponeretur, quæ neminem præter ſponſorem obligaret. Quid enim vobiſcum, P. C. quid cum Populo Romano actum eſt ? quis vos appellare poteſt ? quis ſe à vobis dicere deceptum ? Hoſtis ? an civis ? Hoſti nihil ſpopondiſtis: civem neminem ſpondere pro vobis juſſiſtis. Nihil ergo vobis nec nobiſcum eſt, quibus nihil mandaſtis; nec cum Samnitibus, cum quibus nihil egiſtis. Samnitibus ſponſores nos ſumus, rei ſatis locupletes in id quod noſtrum eſt, in id quod præſtare poſſumus, corpora noſtra & animos. In hæc ſæviant, in hæc ferrum, in hæc iras acuant. Quod ad Tribunos plebis attinet, conſulite utrùm præſens deditio eorum fieri poſſit, an in die differatur. Nos interim, T. Veturi, voſque cæteri, vilia hæc capita luendæ ſponſionis feramus, & noſtro ſupplicio liberemus Romana arma.

ORATIO C. PONTII, SAMNITIUM IMPERATORIS,

Quâ fraude Romanos arguit.

Poſtumii Oratio perſuaſit omnes, & Tribunos ipſos. Sponſores igitur omnes deduntur Samnitibus per Fecialem. Huic, dum mandata apud Samnitium Imperatorem peragit, Poſtumius genu femur, quantâ maximè poterat vi, perculit; & clarâ voce ait Samnitem ſe civem eſſe; illum Legatum Fecialem à ſe contra jus gentium violatum: eò juſtiùs Romanos bellum geſturos. Pontius hanc agendi rationem vehementer incuſat, hujus iniquitatem demonſtrans.

138. NEc ego iſtam deditionem accipiam, nec Samnites ratam habebunt. Quin tu, Sp. Poſtumi, ſi Deos eſſe cenſes, aut omnia irrita facis, aut pacto ſtas? Samniti populo omnes, quos in poteſtate habuit, aut pro iis pax debetur. Sed quid ego te appello, qui te captum victori cum qua potes fide reſtituis? Populum Romanum appello, quem ſi ſponſionis ad Furculas Caudinas factæ pœnitet, reſtituat legiones intra ſaltum quo ſeptæ fuerunt. Nemo quemquam deceperit, omnia pro infecto ſint: recipiant

arma quæ per pactionem tradiderunt : redeant in caſtra ſua. Quidquid pridie habuerunt, quàm in colloquium eſt ventum, habeant. Tum bellum & fortia conſilia placeant : tunc ſponſio & pax repudietur. Eâ fortunâ, iis locis, quæ ante pacis mentionem habuimus, geramus bellum : nec Pop. Romanus Conſulum ſponſionem, nec nos fidem Populi Romani accuſemus. Nunquamne cauſa deficiet, cur victi pacto non ſtetis ? Obſides Porſenæ dediſtis ; furto eos ſubduxiſtis. Auro civitatem à Gallis redemiſtis ; inter accipiendum aurum cæſi ſunt. Pacem nobiſcum pepigiſtis, ut legiones vobis captas reſtitueremus : eam pacem irritam facitis : & ſemper aliquam fraudi ſpeciem juris imponitis.

140. Non probat Pop. Romanus ignominioſâ pace legiones ſervatas ? Pacem ſibi habeat : legiones captas victori reſtituat. Hoc fide, hoc fœderibus, hoc fecialibus cærimoniis dignum erat. Ut tu quidem quod petiſti, per pactionem habeas, tot cives incolumes : ego pacem, quam hoſti tibi remittendo pactus ſum, non habeam : hoc tu, A. Corneli ; hoc vos, Feciales, juris gentibus dicitis ? Ego verò iſtos quos dedi ſimulatis, nec accipio, nec dedi arbitror, nec moror quominus in civitatem obligatam ſponſione commiſsâ, iratis omnibus Diis, quorum eluditur numen, redeant. Gerite bellum, quando S. Poſtumius modò legatum Fecialem genu perculit. Ita Dii credent Samnitem civem Poſtumium, non civem Romanum eſſe, & à Samnite legatum

Romanum violatum : eò vobis juſtum in nos factum eſſe bellum. Hæc ludibria religionum non pudere in lucem proferre, & vix pueris dignas ambages ſenes ac conſulares fallendæ fidei exquirere? I, lictor, deme vincla Romanis : moratus ſit nemo, quominus ubi viſum fuerit, abeant.

ORATIO

HANNONIS

AD CARTHAGINIENSES

Contra Annibalem.

Saguntinorum urbem, licèt fœdere junctam Romanis Annibal oppugnabat. Romani legatos Carthaginem mittunt, ad ducem ipſum in pœnam rupti fœderis depoſcendum. Hanno factionis Annibali infenſæ princeps, Romanorum poſtulationi maximoperè ſubſervit.

142. PEr Deos fœderum arbitros ac teſtes monuiſſe, prædixiſſe ſe ne Amilcaris progeniem ad exercitus mitterent. Non manes, non ſtirpem ejus conquieſcere viri : nec unquam donec ſanguinis nominiſque Barcini quidquam ſuperſit, quietura Romana fœdera. Juvenem flagrantem cupidine regni, viamque unam ad id cernentem, ſi ex bellis bella ferendo, ſuccinctus armis legioni-

buſque vivat, velut materiam igni præbentes, ad exercitus miſiſtis. Aluiſtis ergo hoc incendium quo nunc ardetis. Saguntum veſtri circumſident exercitus, unde arcentur fœdere: mox Carthaginem circumſidebunt Romanæ legiones, ducibus iiſdem Diis, per quos, priore bello rupta fœdera ſunt ulti.

143. Utrùm hoſtem, an vos, an fortunam utriuſque populi ignoratis? Legatos à ſociis & pro ſociis venientes bonus imperator veſter in caſtra non admiſit: jus gentium ſuſtulit. Hi tamen unde ne hoſtium quidem legati arcentur, pulſi, ad vos veniunt: res ex fœdere repetunt. Publica fraus abſit: auctorem culpæ & reum criminis depoſcunt. Quò leniùs agunt, ſegniùs incipiunt; eò quum cœperint, vereor ne perſeverantiùs ſæviant. Ægates inſulas, Erycemque ante oculos proponite; quæ terra marique per quatuor & viginti annos paſſi ſitis. Nec puer hic dux erat, ſed pater ipſe Amilcar; Mars alter, ut iſti volunt. Sed Tarento tum in Italia non abſtinueramus ex fœdere: ſicut nunc Sagunto non abſtinemus. Vicerunt ergo Dii hominesque, & id de quo verbis ambigebatur, uter populus fœdus rupiſſet; eventus belli, velut æquus judex, unde jus ſtabat, ei victoriam dedit.

144. Carthagini nunc Annibal vineas turreſque admovet: Carthaginis mœnia quatit ariete. Sagunti ruinæ (falſus utinam vates ſim) noſtris capitibus incident: ſusceptumque cum Saguntinis bellum, habendum cum Romanis eſt. Dedemus ergo Annibalem? di-

cet aliquis. Scio meam levem eſſe in eo auctoritatem, propter paternas inimicitias: ſed & Amilcarem eò periiſſe lætatus ſum, quòd ſi ille viveret, bellum jam cum Romanis haberemus: & hunc juvenem, tanquam furiam facemque hujus belli, odi ac deteſtor. Nec dedendum ſolùm, id piaculum rupti fœderis, ſed, ſi nemo depoſcat, devehendum in ultimas maris terrarumque oras, ablegandumque eò, unde nec ad nos nomen famaque ejus accedere, nec ſolicitare quietæ civitatis ſtatum poſſit. Ego ita cenſeo, legatos extemplo Romam mittendos, qui ſenatui ſatisfaciant: alios, qui Annibali nuntient ut exercitum ab Sagunto abducat, ipſumque Annibalem ex fœdere Romanis dedant: tertiam legationem ad res Saguntinis reddendas decerno.

ORATIO

ALORCI HISPANI

AD SAGUNTINOS,

Quâ pacis conditiones quas Annibal ferebat, exponit.

Irrita fuit Hannonis oratio. Cùm igitur Annibal nihilo ſegniùs Saguntum oppugnaret, jamque res in ſummam deſperationem adducta eſſet, Alcon Saguntinus precibus aliquid moturum ſperans, ad Pœnum Imperatorem venit. Verùm ubi conditiones triſtes ferebantur, non auſus eſt redire ad ſuos, nec ſub conditionibus his de pace agere. Alorcus tamen Hiſpanus, Annibalis miles, cæterùm publicè Saguntinis amicus atque hoſpes, Saguntum intrat, pacis leges exponit; ſuadet ut eas accipiant, ne funditus pereant.

147. SI civis veſter Alcon, ſicut ad pacem petendam ad Annibalem venit, ita pacis conditiones ab Annibale ad vos retuliſſet, ſupervacaneum hoc mihi fuiſſet iter, quo nec orator Annibalis, nec transfuga ad vos veniſſem. Quum verò ille, aut veſtrâ, aut ſuâ culpâ manſerit apud hoſtem, ſi metum ſimulavit, ſuâ; veſtrâ, ſi periculum

eſt apud vos vera referentibus : ego, ne ignoraretis eſſe aliquas & ſalutis & pacis vobis conditiones, pro vetuſto hoſpitio quod mihi vobiſcum eſt, ad vos veni. Veſtrâ autem causâ me, nec ullius alterius loqui, quæ loquor apud vos, vel ea fides ſit, quòd neque dum veſtris viribus reſtitiſtis, neque dum auxilia à Romanis ſperaſtis, pacis unquam apud vos mentionem feci. Poſtquam nec à Romanis vobis ulla ſpes eſt, nec veſtra jam aut arma vos, aut mœnia ſatis defendunt, pacem affero ad vos magis neceſſariam quàm æquam : cujus ita aliqua ſpes eſt, ſi eam, quemadmodum ut victor fert Annibal, ſic vos, ut victi audiatis: ſi non id quod amittitur, in damno, (quum omnia victoris ſint) ſed quicquid relinquitur, pro munere habituri eſtis. Urbem vobis, quam ex magna jam parte dirutam, captam ferè totam habet, adimit : agros relinquit; locum aſſignaturus in quo novum oppidum ædificetis. Aurum argentumque omne, publicum privatumque ad ſe jubet deferri : conjugum, veſtraque corpora, ac liberorum veſtrorum ſervat inviolata, ſi inermes cum binis veſtimentis velitis à Sagunto exire. Hæc victor hoſtis imperat. Hæc quanquam ſint gravia atque acerba, fortuna veſtra vobis ſuadet. Equidem haud deſpero, quum omnium poteſtas ei à vobis facta ſit, aliquid ex his rebus remiſſurum. Sed hæc patienda cenſeo potiùs, quàm trucidari corpora veſtra, rapi trahique ante ora veſtra conjuges ac liberos belli jure ſinatis.

ORATIO
ANNIBALIS
AD SUOS MILITES.

Annibal ſuperatis Alpibus, militum animos ſpectaculo incitare cupiens, captivos aliquot inter ſe depugnare juſſit, libertate victori propoſitâ. Dum dimicarent, is habitus animorum inter ſpectantes Pœnos vulgò erat, ut non vincentium magis, quàm bene morientium fortuna laudaretur. Tum Annibal, advocatâ concione, ita locutus fertur.

150. SI quem animum in alienæ ſortis exemplo paulò antè habuiſtis, eundem mox in æſtimanda fortuna veſtra habueritis; vicimus, milites. Neque enim ſpectaculum modò illud, ſed quædam veluti imago veſtræ conditionis erat. Ac neſcio an majora vincula, majoreſque neceſſitates vobis, quàm captivis veſtris fortuna circumdederit. Dextrâ lævâque duo maria claudunt; nullam, ne ad effugium quidem, navem habentibus: circà Padus amnis major ac violentior Rhodano, à tergo Alpes urgent, vix integris vobis ac vigentibus tranſitæ. Hìc vincendum aut moriendum, milites, eſt, ubi primùm hoſti occurriſtis. Et eadem for-

tuna quæ neceſſitatem pugnandi impoſuit, præmia vobis ea victoribus proponit, quibus ampliora homines ne à Diis quidem immortalibus optare ſolent. Si Siciliam tantùm ac Sardiniam parentibus noſtris ereptas noſtrâ virtute recuperaturi eſſemus, ſatis tamen ampla pretia eſſent. Quicquid Romani tot triumphis partum congeſtumque poſſident, id omne veſtrum cum ipſis dominis futurum eſt. In hanc tam opimam mercedem agite: cum Diis bene juvantibus arma capite. Satis adhuc in Luſitaniæ Celtiberiæque montibus pecora conſectando, nullum emolumentum tot laborum periculorumque veſtrorum vidiſtis. Tempus eſt jam opulenta vos ac ditia ſtipendia facere, & magna operæ pretia mereri; tantùm itineris per tot montes fluminaque, & tot armatas gentes emenſos. Hìc vobis terminum laborum fortuna dedit: hìc dignam mercedem emeritis ſtipendiis dabit. Nec quàm magni nominis bellum eſt, tam difficilem exiſtimaritis victoriam fore. Sæpe & contemtus hoſtis cruentum certamen edidit, & inclyti populi Regeſque perlevi momento victi ſunt. Nam demto hôc uno fulgore nominis Romani, quid eſt, cur illi vobis comparandi ſint? Ut viginti annorum militiam veſtram cum illa virtute, cum illa fortuna taceam; ab Herculis columnis, ab Oceano, terminiſque ultimis terrarum, per tot ferociſſimos Hiſpaniæ & Galliæ populos, vincentes huc perveniſtis. Pugnabitis cum exercitu tyrone, hâc ipsâ æſtate cæſo, victo, circumſeſſo à Gallis, ignoto adhuc duci ſuo, ignoranti-

que ducem. An me, in prætorio patris, clariſſimi Imperatoris, propè natum, certè eductum, domitorem Hiſpaniæ Galliæque, victorem eundem non Alpinarum modò gentium, ſed ipſarum, quod multò majus eſt, Alpium, cum ſemeſtri hoc conferam duce, deſertore exercitûs ſui? Cui ſi quis demtis ſignis Pœnos Romanoſque hodie oſtendat, ignoraturum certum habeo, utrius exercitûs ſit Conſul.

153. Non ego illud parvi æſtimo, milites, quòd nemo veſtrûm eſt, cujus non ante oculos ipſe ſæpe militare aliquod ediderim facinus; cui non idem ego virtutis ſpectator ac teſtis, notata temporibus locisque referre ſua poſſim decora. Cum laudatis à me millies donatiſque, alumnus priùs omnium veſtrûm, quàm Imperator, procedam acie adverſùs ignotos inter ſe, ignoranteſque. Quòcumque circumtuli oculos, plena omnia video animorum ac roboris: veteranum peditem; generoſiſſimarum gentium equites frænatos & infrænatos; vos ſocios fideliſſimos fortiſſimoſque; vos, Carthaginienſes, tum ob patriam, tum ob iram juſtiſſimam pugnaturos. Inferimus bellum, infeſtiſque ſignis deſcendimus in Italiam; tantò audaciùs fortiùſque pugnaturi, quantò major ſpes majorque eſt animus inferentis vim, quàm arcentis. Accendit præterea animos & ſtimulat dolor, injuria, indignitas. Ad ſupplicium depopoſcerunt me ducem primùm, deinde vos omnes, qui Saguntum oppugnaſſetis: deditos, ultimis cruciatibus affecturi fuerunt. Crudeliſſima ac ſuperbiſſima gens, ſua

omnia ſuique arbitrii facit: cum quibus bellum, cum quibus pacem habeamus, ſe modum imponere æquum cenſet: circumſcribit includitque nos terminis montium fluminumque, quos ne excedamus: neque eos, quos ſtatuit, terminos obſervat. Ne tranſieris Iberum: ne quid rei tibi ſit cum Saguntinis. Ad Iberum eſt Saguntum: nuſquam te veſtigio moveris. Parum eſt, quòd veterrimas provincias meas Siciliam & Sardiniam adimis: etiam Hiſpanias? & inde ceſſero, in Africam tranſcendes. Tranſcendes autem dico? duos Conſules hujus anni, unum in Africam, alterum in Hiſpaniam miſerunt. Nihil uſquam nobis relictum eſt, niſi quod armis vindicaverimus Illis timidis & ignavis licet eſſe, qui reſpectum habent, quos ſuus ager, ſua terra, per tuta ac pacata itinera fugientes accipient: nobis neceſſe eſt fortibus viris eſſe, & omnibus inter victoriam mortemve certâ deſperatione abruptis, aut vincere, aut, ſi fortuna dubitabit, in prælio potiùs, quàm in fuga mortem oppetere. Si hoc bene fixum omnibus deſtinatumque in animo eſt; iterum dicam, viciſtis: nullum incitamentum ad vincendum homini à Diis immortalibus acrius datum eſt.

ORATIO
M. MINUCII RUFI,
MAGISTRI EQUITUM,
IN FABIUM DICTATOREM.

Poſt priores Annibalis victorias, Q. Fabius Maximus Dictator creatus alio modo bellum gerere ſtatuit. Itaque per loca alta agmen ducebat, modico ab hoſte intervallo, ut neque omitteret eum, neque congrederetur. Colonorum Sinueſſæ tecta Annibal urebat, nec ulla erat à Fabio mentio pugnæ. Tum M. Minucius Rufus Magiſter equitum erat, ferox rapidusſque in conſiliis, ac linguis immodicus. Is Dictatoris cunctationem omnibus in locis incuſabat.

156. SPectatumne huc, ut rem fruendam oculis, ſociorum cædes & incendia venimus? nec ſi nullius alterius nos, ne civium quidem horum pudet, quos Sinueſſam colonos patres noſtri miſerunt, ut ab Samnite hoſte tuta hæc ora eſſet: quam nunc non vicinus Samnis urit, ſed Pœnus advena, ab extremis orbis terrarum terminis, noſtrâ cunctatione & ſocordiâ jam huc progreſſus? Tantùm (prô!) degeneramus à parentibus noſtris, ut præter quam oram illi

Punicas vagari claſſes, dedecus eſſe Imperii ſui duxerint, eam nos nunc plenam hoſtium Numidarumque ac Maurorum jam factam videamus? Qui modò Saguntum oppugnari indignando, non homines tantùm, ſed fœdera & Deos ciebamus, tendentem ad mœnia Romanæ coloniæ Annibalem lenti ſpectamus? Fumus ex incendiis villarum agrorumque in oculos atque ora venit: ſtrepunt aures clamoribus plorantium ſociorum, ſæpius nos, quàm Deorum invocantium opem. Nos hic pecorum modo per æſtivos ſaltus deviosque calles exercitum ducimus, conditi nubibus ſylviſque. Si hôc modo peragrando cacumina ſaltuſque Furius recipere à Gallis urbem voluiſſet, quo hic novus Camillus, nobis Dictator unicus in rebus affectis quæſitus, Italiam ab Annibale recuperare parat, Gallorum Roma eſſet: quam vereor ne, ſic cunctantibus nobis, Annibali ac Pœnis toties ſervaverint majores noſtri. Sed vir, ac verè Romanus, quo die Dictatorem cum ex auctoritate Patrum juſſuque Populi dictum, Veios allatum eſt, quum eſſet ſatis altum Janiculum, ubi ſedens proſpectaret hoſtem, deſcendit in æquum; atque illo ipſo die media in urbe, quâ nunc buſta Gallica ſunt, & poſtero die, citra Gabios, cecidit Gallorum legiones. Quid? poſt multos annos, quum ad Furculas Caudinas ab Samnite hoſte ſub jugum miſſi ſumus; utrùm tandem L. Papirius Curſor, juga Samnii perluſtrando, an Luceriam premendo obſidendoque, & laceſſendo victorem hoſtem, depulſum ab Romanis cervicibus jugum ſu-

perbo Samniti impoſuit? Modò Conſuli Lutatio quæ alia res, quàm celeritas, victoriam dedit? quòd poſterò die quàm hoſtem vidit, claſſem gravem commeatibus, impeditam ſuomet ipſam inſtrumento atque apparatu, oppreſſit. Stultitia eſt, ſedendo aut votis debellari credere poſſe: armari copias oportet, deducendas in æquum, ut vir cum viro congrediaris. Audendo atque agendo res Romana crevit, non his ſegnibus conſiliis, quæ timidi cauta vocant.

ORATIO
MINUCII
MAGISTRI EQUITUM,
Quâ ſuos ad conjungenda cum Fabio caſtra adhortatur.

Minucii cunctationem Fabii incuſantis, jus ipſius ac Dictatoris æquatum fuit. Acceptâ parte copiarum, & conſerto certamine, præcipitavit in inſidias. Minucius è periculo, Fabii beneficio, ereptus, convocatis militibus, errorem agnoſcit, & eos ſic alloquitur.

160. SÆpe ego audivi, milites, eum primum eſſe virum, qui ipſe conſulat quid in rem ſit; ſecundum, eum qui bene

monenti obediat : qui nec ipſe conſulere, nec alteri parere ſciat, eum extremi ingenii eſſe. Nobis quoniam prima animi ingeniique negata ſors eſt, ſecundam ac mediam teneamus : & , dum imperare diſcimus, parere prudenti in animum inducamus. Caſtra cum Fabio jungamus : ad prætorium ejus ſigna quum tulerimus, ubi ego eum parentem appellavero, quod beneficio ejus erga nos ac majeſtate ejus dignum eſt ; vos milites, eos, quorum vos modò arma dextræque texerunt, patronos ſalutabitis : & , ſi nihil aliud, gratorum certè nobis animorum gloriam dies hæc dederit.

ORATIO
FABII MAXIMI
AD ÆMILIUM,
De ratione pugnandi cum Annibale.

C. Terentius Varro Conſul jactabat, ſe, quo primum die vidiſſet hoſtem, cum eo congreſſurum. Longè alia mens erat L. Æmilio Paulo ipſius collegæ; apparebatque eum ſuâ ſponte tuta celeribus conſiliis præpoſiturum: & quò id conſtantiùs perſeveraret, Q. Fabius Maximus ſic eum proficiſcentem allocutus fertur.

162. SI aut collegam (id quod mallem) tuî ſimilem, Luci Æmili, haberes, aut collegæ tui ſimilis eſſes, ſupervacanea eſſet oratio mea. Nam & duo boni Conſules, etiam me indicente, omnia è Republ. fide veſtrâ faceretis; & mali, nec mea verba auribus veſtris, nec conſilia animis acciperetis. Nunc & collegam tuum, & te talem virum intuenti mihi, tecum omnis oratio eſt; quem video nequicquam & virum bonum, & civem fore, ſi alterâ parte claudicet Reſpub. Malis conſiliis idem ac bonis juris & poteſtatis erit. Erras enim, L. Paule, ſi tibi minus certaminis cum C. Terentio, quàm cum Annibale futurum cen-

ſes. Neſcio an infeſtior hic adverſarius, quàm ille hoſtis maneat: cum illo in acie tantùm, cum hoc omnibus locis ac temporibus certaturus es: & adversùm Annibalem legioneſque ejus, tuis equitibus ac peditibus pugnandum tibi eſt; Varro dux, tuis militibus te eſt oppugnaturus. Ominis etiam tibi causâ abſit C. Flaminii memoria. Tamen ille Conſul demum, & in provincia, & ad exercitum cœpit furere: hic priùs quàm peteret conſulatum, deinde in petendo conſulatu, nunc quoque Conſul, priùs quàm caſtra videat, aut hoſtem, inſanit. Et qui tantas jam nunc procellas, prælia atque acies jactando inter togatos ciet, quid inter armatam juventutem cenſes facturum, & ubi extemplo verba res ſequitur? Atqui ſi hic, quod facturum ſe denunciat, extemplo pugnaverit; aut ego rem militarem, belli hoc genus, hoſtem hunc ignoro, aut nobilior alius Thraſymeno locus noſtris cladibus erit.

164. Nec gloriandi tempus adverſùs unum eſt; ut ego contemnendo potiùs quàm appetendo gloriam, modum exceſſerim. Sed ita res habet: una ratio belli gerendi adverſùs Annibalem eſt, quâ ego geſſi. Nec eventus modò hoc docet; ſtultorum iſte magiſter eſt; ſed eadem ratio quæ fuit, futuraque, donec eædem res manebunt, immutabilis eſt. In Italia bellum gerimus, in ſede ac ſolo noſtro; omnia circà plena civium ac ſociorum ſunt; armis, viris, equis, commeatibus juvant, juvabuntque: id jam fidei documentum in adverſis rebus noſtris dede-

runt : meliores, prudentiores, conſtantiores nos tempus dieſque facit. Annibal contrà, in aliena, in hoſtili eſt terra, inter omnia inimica infeſtaque; procul ab domo, procul à patria; neque illi terrâ, neque mari eſt pax; nullæ eum urbes accipiunt, nulla mœnia; nihil uſquam ſuî videt; in diem rapto vivit; partem vix tertiam exercitûs ejus habet, quem Iberum amnem trajecit; plures fames, quàm ferrum abſumſit; nec his paucis jam victum ſuppeditat. Dubitas ergo, quin eum ſedendo ſuperaturi ſimus, qui ſeneſcat in dies, non commeatus, non ſupplementum, non pecuniam habeat? Quamdiu pro Geronii, caſtelli Apuliæ inopis, tanquam pro Carthaginis mœnibus? Sed ne adverſùs te quidem ego gloriabor. C. Servilius atque Atilius, proximi Conſules, vide quemadmodum eum ludificati ſint. Hæc una ſalutis eſt via, L. Paule, quam difficilem infeſtamque cives ſibi magis quàm hoſtes facient. Idem enim tui, quod hoſtium milites, volent: idem Varro Conſul Romanus, quod Annibal Pœnus Imperator cupiet. Duobus ducibus unus reſiſtas oportet: reſiſtes autem, adverſùs famam rumoreſque hominum ſi ſatis firmus ſteteris: ſi te neque collegæ vana gloria, neque tua falſa infamia moverit. Veritatem laborare nimis ſæpe aiunt, extingui nunquam. Gloriam qui ſpreverit, veram habebit. Sine timidum pro cauto, tardum pro conſiderato, imbellem pro perito belli vocent: malo te ſapiens hoſtis metuat, quàm ſtulti cives laudent. Omnia audentem contemnet Annibal: nil

temerè agentem metuet. Nec ego, ut nil agatur, moneo; ſed ut agentem te ratio ducat, non fortuna: tuæ poteſtatis ſemper, tuaque omnia ſint: armatus intentuſque ſis: neque occaſioni tuæ deſis, neque ſuam occaſionem hoſti des. Omnia non properanti clara, certaque erunt. Feſtinatio improvida eſt, & cæca.

ORATIO

PACUVII CALAVII

Filium à facinore dehortantis.

Campani, annitente maximè Pacuvio, ad Annibalem defecerant, & eum Capuæ exceperant. Perolla, filius Pacuvii, flagrans ſtudio erga rem Romanam, Imperatorem Pœnum, qui eum unà cum Pacuvio & alteris duobus Campanis cenæ adhibuerat, interficere decrevit. Quod conjectum à patre, hic filium à propoſito hâc firmiſſima & æquiſſimâ oratione abſterruit.

168. PEr ego te, fili, quæcunque jura liberos jungunt parentibus, precor quæſoque, ne ante oculos patris facere & pati omnia infanda velis. Paucæ horæ ſunt, intra quas jurantes per quidquid Deorum eſt, dextræ dextras jungentes, fidem ob-

ſtrinximus, ut ſacratas fide manus, digreſſi ab colloquio, extemplo in eum armaremus? Surgis ab hoſpitali menſa, ad quam tertius Campanorum adhibitus ab Annibale es, ut eam ipſam menſam cruentares hoſpitis ſanguine? Annibalem pater filio meo potui placare, filium Annibali non poſſum? Sed ſi nihil ſancti, non fides, non religio, non pietas; audeantur infanda, ſi non perniciem nobis cum ſcelere afferunt. Unus agreſſurus es Annibalem? Quid illa turba tot liberorum ſervorumque? quid in unum intenti omnium oculi? quid tot dextræ? torpeſcentne in amentia illa? Vultum ipſius Annibalis, quem armati exercitus ſuſtinere nequeunt, quem horret populus Romanus, tu ſuſtinebis? Et, alia auxilia deſint, meipſum ferire, corpus meum opponentem pro corpore Annibalis, ſuſtinebis? Atqui per meum pectus petendus ille tibi, transfigenduſque eſt. Deterreri hic ſine te potiùs, quam illic vinci. Valeant preces apud te meæ, ſicut pro te hodie valuerunt.

ORATIO
HANNONIS HIMILCONI
Reſpondentis.

Nuncius victoriæ ad Cannas Carthaginem venerat Mago Annibalis frater. Is, quum ei Senatus datus eſſet, res ab initio belli in Italia à fratre geſtas expoſuit: poſtulavit ut mitteretur ſupplementum Annibali, & frumentum, & in ſtipendium pecunia. Tum Himilco, vir factionis Barcinæ, Hannonem increpavit de odio ejus in Annibalem, & amore pacis. Sic Hanno reſpondit.

170. TAcuiſſem hodie, P. C. ne quid in communi omnium gaudio, minùs lætum quod eſſet vobis, loquerer. Nunc interrogante Senatore, pœniteatne me adhuc ſuſcepti adversùs Romanos belli; ſi reticeam, aut ſuperbus aut obnoxius videar: quorum alterum eſt hominis alienæ libertatis obliti, alterum, ſuæ. Reſpondeam igitur Himilconi, non deſiſſe pœnitere me belli, neque deſiturum antè invictum noſtrum Imperatorem incuſare, quàm finitum aliquâ tolerabili conditione bellum videro: nec mihi pacis antiquæ deſiderium ulla alia res, quàm pax nova finiet. Itaque iſta quæ modò

Mago jactavit, Himilconi cæteriſque Annibalis ſatellitibus jam læta ſunt; mihi poſſunt læta eſſe, quia res bello bene geſtæ, ſi volumus fortunâ uti, pacem nobis æquiorem dabunt. Nam ſi prætermittimus hoc tempus, quo magis dare quàm accipere poſſumus videri pacem, vereor ne hæc quoque lætitia luxuriet nobis, ac vana evadat. Quæ tamen nunc quoque qualis eſt? Occidi exercitus hoſtium: mittite milites mihi. Quid aliud rogares ſi eſſes victus? Hoſtium cepi bina caſtra, prædæ videlicet plena & commeatuum: frumentum & pecuniam date. Quid aliud, ſi ſpoliatus, ſi exutus caſtris eſſes, peteres? Et ne omnia ipſe mirer; (mihi quoque enim, quoniam reſpondi Himilconi, interrogare jus faſque eſt) velim ſeu Himilco, ſeu Mago reſpondeat: quum ad internecionem Romani Imperii pugnatum ad Cannas ſit, conſtetque in defectione totam Italiam eſſe; primùm ecquis Latini nominis populus defecerit ad nos? deinde ecquis homo ex quinque & triginta tribubus, ad Annibalem transfugerit? *Quum utrumque Mago negaſſet*: Hoſtium quidem ergo, *inquit*, nimis adhuc multùm ſupereſt: ſed multitudo ea quid animorum, quidve ſpei habeat, ſcire velim. *Quum, id neſcire, Mago diceret:* Nihil facilius ſcitu eſt, *inquit.* Ecquos Legatos ad Annibalem Romani miſerunt de pace? ecquam denique mentionem pacis Romæ factam eſſe, allatum ad vos eſt? *Quum id quoque negaſſet:* Bellum igitur, *inquit*, tam integrum habemus, quàm habuimus, quâ die Annibal in Italiam eſt tranſgreſſus.

173. Quàm varia victoria priore Punico bello fuerit, plerique qui meminerimus, ſuperſumus. Nunquam terrâ marique magis proſperæ res noſtræ viſæ ſunt, quàm ante Conſules C. Lutatium, & A. Poſtumium fuerunt. Lutatio & Poſtumio Conſulibus, devicti ad Ægates inſulas ſumus. Quòd ſi (id quod Dii omen avertant) nunc quoque fortuna aliquid variaverit; tum pacem ſperatis quum vincemur, quam nunc quum vincimus, dat nemo? Ego. ſi quis de pace conſulet, ſeu deferenda hoſtibus, ſeu accipienda, habeo quid ſententiæ dicam: ſi de iis quæ Mago poſtulat, refertis; nec victoribus mitti attinere puto; & fruſtrantibus nos falsâ atque inani victoriâ, multò minùs cenſeo mittenda eſſe.

ORATIO
Q. FABII MAXIMI
AD POPULUM,
De deligendis Conſulibus.

Annibal ſtabat in Italia. Fabio comitia Conſulibus creandis habente, prærogativa centuria M. Æmilium Regillum, & T. Otacilium Conſules dicebat. His conſulatum tali tempore mandari, Fabius non eſſe è Republica cenſebat. Itaque, ſilentio facto, tali oratione eſt uſus.

174. SI aut pacem in Italia, aut bellum cum eo hoſte haberemus, in quo negligentiæ aut errori locus eſſet; qui veſtris ſtudiis, quæ in campum ad mandandos, quibus velitis, honores affertis, moram ullam offerret, is mihi parum meminiſſe videretur veſtræ libertatis. Sed quum in hoc bello, in hoc hoſte, nunquam ab ullo duce ſine ingenti noſtra clade erratum ſit, eâdem vos curâ, quâ in aciem armati deſcenditis, inire ſuffragium ad creandos Conſules decet, & ſibi ſic quemque dicere; Annibali Imperatori parem Conſulem nomino. Hôc anno ad Capuam Jubellio Taureæ Campano ſummo Equiti provocanti, ſummus Romanus Eques Aſellus Claudius eſt

oppoſitus. Adversùs Gallum quondam provocantem in ponte Anienis, T. Manlium, fidentem & animo & viribus, miſêre majores noſtri. Ob eandem cauſam haud multis annis pòſt fuiſſe non negaverim, cur M. Valerio non diffideretur, adverſùs ſimiliter provocantem arma capienti Gallum ad certamen. Quemadmodum pedites equiteſque optamus, ut validiores, ſi minùs, ut pares hoſti habeamus; ita duci hoſtium parem Imperatorem quæramus. Quum, qui eſt ſummus in civitate dux, eum legerimus; tamen repentè lectus, in annum creatus, adversùs veterem ac perpetuum Imperatorem comparabitur, nullis neque temporis, neque juris incluſum anguſtiis, quominùs ita omnia gerat adminiſtretque, ut tempora poſtulabunt belli. Nobis autem in apparatu ipſo, ac tantùm inchoantibus res, annus circumagitur.

176. Quoniam quales viros creare vos Conſules deceat, ſatis eſt dictum; reſtet ut pauca de eis, in quos prærogativæ favor inclinavit, dicam. M. Æmilius Regillus Flamen eſt Quirinalis, quem neque mittere à ſacris, neque retinere poſſumus, ut non Deûm aut belli deferamus curam. Otacilius, ſororis meæ filiam uxorem, atque ex ea liberos habet. Cæterùm non ea veſtra in me majoreſque meos merita ſunt, ut non potiorem privatis neceſſitudinibus Rempub. habeam. Quilibet nautarum vectorumque tranquillo mari gubernare poteſt: ubi ſæva orta tempeſtas eſt, ac turbato mari rapitur vento navis, tum viro & gubernatore opus eſt. Non tranquillo navigamus, ſed jam ali-

quot procellis ſubmerſi penè ſumus. Itaque quis ad gubernacula ſedeat, ſummâ curâ providendum ac præcavendum vobis eſt. In minore te experti, T. Otacili, re ſumus. Haud ſanè, cur ad majora tibi fidamus, documenti quicquam dediſti. Claſſem hôc anno, cui tu præfuiſti, trium rerum causâ paravimus: ut Africæ oram popularetur; ut tuta nobis Italiæ litora eſſent; ante omnia, ne ſupplementum cum ſtipendio commeatuque ab Carthagine Annibali tranſportaretur. Create Conſulem T. Otacilium, non dico ſi omnia hæc, ſed ſi aliquid eorum Reipub. præſtitit. Sin autem, te claſſem obtinente, etiam vel ut pacato mari quælibet Annibali tuta atque integra ab domo venerunt; ſi ora Italiæ infeſtior hôc anno, quàm Africæ fuit; quid dicere potes, cur te potiſſimùm ducem Annibali hoſti opponamus? Si Conſul eſſes, Dictatorem dicendum exemplo majorum noſtrorum cenſeremus. Nec tu id indignari poſſes, aliquem in civitate Romana meliorem bello haberi, quàm te. Magis nullius intereſt, quàm tua, T. Otacili, non imponi cervicibus tuis onus, ſub quo concidas. Ego magnopere ſuadeo, eodem animo, quo, ſi ſtantibus vobis in aciem armatis repentè deligendi duo Imperatores eſſent, quorum ductu, atque auſpicio dimicaretis, hodie quoque Conſules creetis: quibus ſacramento liberi veſtri dicant, ad quorum edictum conveniant, ſub quorum tutela atque cura militent. Lacus Thraſymenus & Cannæ, triſtia ad recordationem exempla, ſed ad præcavendum ſimile, utiles documento ſunt.

ORATIO

CANNENSIUM MILITUM,

IN SICILIAM RELEGATORUM,

AD MARCELLUM PROCONSULEM.

Cannenſis exercitûs reliquias in Siciliam traduci Senatus juſſerat, atque ibi militare donec hoſtis in Italia eſſet. Hi, cùm bellum in Sicilia ſummâ vi gereretur, nec ſibi daretur cum hoſte congredi, Marcellum Proconſulem adeunt, ac precantur ut in partem laboris ac periculi venire liceat.

179. COnſulem te, M. Marcelle, in Italiam adiſſemus, quum primùm de nobis, etſi non iniquum, certè triſte ſenatuſconſultum factum eſt: niſi hoc ſperaſſemus, in provinciam nos morte Regum turbatam ad grave bellum adversùs Siculos ſimul Pœnoſque mitti, & ſanguine noſtro vulneribuſque nos patriæ ſatisfacturos eſſe: ſicut patrum memoriâ qui capti à Pyrrho ad Heracleam erant, adversùs Pyrrhum ipſum pugnantes ſatisfecerunt. Quanquam quod ob meritum noſtrum ſuccenſuiſtis, P. C. nobis aut ſuccenſetis? Ambo mihi Conſules, & univerſum Senatum intueri videor, quum te, M. Marcelle, intueor: quem ſi ad Cannas Conſulem habuiſſemus, melior & Rei-

pub. & noſtra fortuna eſſet. Sine, quæſo, priuſquàm de conditione noſtra queror, noxam, cujus arguimur, nos purgare. Si non Deûm irâ, nec fato, cujus lege immobilis rerum humanarum ordo ſeritur, ſed culpâ periimus ad Cannas, cujus tandem ea culpa fuit? militum, an Imperatorum? Equidem miles nihil unquam dicam de Imperatore meo, cui præſertim gratias ſciam ab Senatu actas, quòd non deſperaverit de Republica; cui poſt fugam à Cannis per omnes annos prorogatum imperium. Cæteros item ex reliquiis cladis ejus, quos Tribunos militum habuimus, honores petere & gerere, provincias obtinere audivimus. An vobis veſtriſque liberis ignoſcitis facilè, P. C. in hæc vilia capita ſævi? & Conſuli primoribuſque aliis civitatis fugere, quum ſpes alia nulla eſſet, turpe non fuit; milites utique morituros in aciem miſiſtis? Ad Alliam propè omnis exercitus fugit: ad Furculas Caudinas, ne expertus quidem certamen, arma tradidit hoſti, (ut alias pudendas clades exercituum taceam:) tamen tantùm abfuit ab eo, ut ulla ignominia iis exercitibus quæreretur, ut & urbs Roma per eum exercitum, qui ab Allia Veios transfugerat, recuperaretur, & Caudinæ legiones, quæ ſine armis redierant Romam, armatæ remiſſæ in Samnium, eundem illum hoſtem ſub jugum miſerint, qui hâc ſuâ ignominiâ lætatus fuerat.

182. Cannenſem verò quiſquam exercitum fugæ aut pavoris inſimulare poteſt, ubi plus quinquaginta millia hominum cecide-

runt ? unde Conſul cum equitibus ſeptuaginta fugit ? unde nemo ſupereſt, niſi quem hoſtis cædendo feſſus reliquit ? Quum captivis redemtio negabatur, nos vulgò homines laudabant, quòd Reipubl. nos reſervaſſemus: quòd ad Conſulem Venuſiam rediſſemus, & ſpeciem juſti exercitûs feciſſemus. Nunc deteriore conditione ſumus, quàm apud patres noſtros fuerunt captivi. Quippe illis arma tantùm atque ordo militandi, locuſque in quo tenderent in caſtris eſt mutatus: quæ tamen, ſemel navatâ Reipubl. operâ, & uno felici prælio recuperarunt. Nemo eorum relegatus in exilium eſt: nemini ſpes emerendi ſtipendia ademta: hoſtis denique eſt datus, cum quo dimicantes, aut vitam ſemel, aut ignominiam finirent. Nos, quibus (niſi quòd commiſimus ut quiſquam ex Cannenſi acie miles Romanus ſupereſſet) nihil objici poteſt; non ſolùm à patria procul Italiaque, ſed ab hoſte etiam relegati ſumus: ubi ſeneſcamus in exilio, ne qua ſpes, ne qua occaſio abolendæ ignominiæ, ne qua placandæ civium iræ, ne qua denique bene moriendi ſit.

183. Neque ignominiæ finem, nec virtutis præmium petimus; modò experiri animum, & virtutem exercere liceat. Laborem & periculum petimus, ut virorum, ut militum officio fungamur. Bellum in Sicilia jam alterum annum ingenti dimicatione geritur: urbes alias Pœnus, alias Romanus expugnat: peditum & equitum acies concurrunt: ad Syracuſas terrâ marique res geritur: clamorem pugnantium, crepitumque armorum

armorum exaudimus reſides ipſi ac ſegnes; tanquam nec manus, nec arma habeamus. Servorum legionibus Ti. Sempronius Conſul toties jam cum hoſte ſignis collatis pugnavit. Operæ pretium habent, libertatem, civitatemque. Pro ſervis ſaltem ad hoc bellum emtis vobis ſimus. Congredi cum hoſte liceat, & pugnando quærere libertatem. Vis tu mari, vis terrâ, vis acie, vis urbibus oppugnandis experiri virtutem? Aſperrima quæque ad laborem periculumque depoſcimus, ut quod ad Cannas faciendum fuit, quamprimum fiat: quoniam quicquid poſtea viximus, id omne deſtinatum ignominiæ eſt.

ORATIO
L. MARCII,
Cùm milites ad oppugnanda Pœnorum caſtra ducturus eſſet.

Publio & Cnæo Scipionibus in Hiſpania interemtis, ac propè deletis eorum exercitibus; qui ex gemina clade ſuperfuerant, ad L. Marcium Equitem Romanum ſummam imperii detulerunt. Ejus caſtra cùm Aſdrubal oppugnatum veniſſet, tanto impetu animorum Romani in eum velut lymphati incurrerunt, ut Pœni terga verterent. Cùm autem apud Carthaginienſes omnia neglecta eſſent, Marcius eorum caſtra ultrò oppugnare ſtatuit. Hâc diſertâ oratione milites ad hoc audax incœptum adhortatus eſt.

185. VEl mea erga Imperatores noſtros vivos mortuoſque pietas, vel præſens omnium noſtrûm, milites, fortuna fidem cuivis facere poteſt mihi hoc imperium, ut amplum judicio veſtro, ita re ipsâ grave ac ſollicitum eſſe. Quo enim tempore, niſi metus mœrorem obſtupefaceret, vix ita compos meî eſſem, ut aliqua ſolatia invenire ægro animo poſſem; cogor veſtram omnium vicem (quod difficillimum in luctu eſt) unus conſulere, & ne tum quidem, ubi quonam

modo has reliquias duorum exercituum patriæ conſervare poſſim, cogitandum eſt; avertere animum ab aſſiduo mœrore libet. Præſtò eſt enim acerba memoria, & Scipiones me ambo dies noctesque curis inſomniiſque agitant, & excitant ſæpe ſomno, neu ſe, neu invictos per octo annos in his terris milites ſuos, commilitones veſtros, neu Rempub. patiar inultam, & ſuam diſciplinam ſuaque inſtituta ſequi jubent: & ut imperiis vivorum nemo obedientior me uno fuerit, ita poſt mortem ſuam, quod quaque in re facturos illos fuiſſe maximè cenſeam, id optimum ducere.

187. Vos quoque velim, milites, non lamentis lacrymiſque tanquam extinctos proſequi, (vivunt vigentque famâ rerum geſtarum) ſed quotieſcunque occurret memoria illorum, velut ſi adhortantes ſignumque dantes videatis eos, in prælia inire. Nec alia profectò ſpecies heſterno die oculis animiſque veſtris oblata memorabile illud edidit prælium: quo documentum dediſtis hoſtibus, non cum Scipionibus extinctum eſſe nomen Romanum; & cujus populi vis atque virtus non obruta ſit Cannenſi clade, ex omni profectò ſævitia fortunæ emerſuram eſſe. Nunc, qui tantùm auſi eſtis ſponte veſtrâ, experiri libet, quantùm audeatis duce veſtro auctore. Non enim heſterno die quum ſignum receptui dedi, ſequentibus effusè vobis turbatum hoſtem frangere audaciam veſtram, ſed differre in majorem gloriam atque opportunitatem volui: ut poſtmodum præparati incautos, armati inermes, atque etiam

ſopitos per occaſionem aggredi poſſetis. Nec hujus occaſionis ſpem, milites, fortè temerè, ſed ex re ipſa conceptam habeo. A vobis quoque profectò ſi quis quærat, quonam modo pauci à multis, victi à victoribus caſtra tutati ſitis; nihil aliud reſpondeatis, quàm idipſum timentes vos omnia & operibus firmata habuiſſe, & ipſos paratos inſtructoſque fuiſſe. Et ita ſe res habet. Ad id, quod, ne timeatur, fortuna facit, minimè tuti ſunt homines: quia quod neglexeris, incautum atque apertum habeas. Nihil omnium nunc minùs metuunt hoſtes quàm ne obſeſſi modò ipſi atque oppugnati, caſtra ſua ultrò oppugnemus. Audeamus, quod credi non poteſt auſuros nos. Eo ipſo, quòd difficillimum videtur, facillimum erit. Tertiâ vigiliâ noctis ſilenti agmine ducam vos. Exploratum habeo non vigiliarum ordinem, non ſtationes juſtas eſſe. Clamor in portis auditus, & primus impetus caſtra ceperit. Tum inter torpidos ſomno, paventeſque ad nec opinatum tumultum, & inermes in cubilibus ſuis oppreſſos, illa cædes edatur, à qua vos heſterno die revocatos ægrè ferebatis.

189. Scio audax videri conſilium: ſed in rebus aſperis & tenui ſpe, fortiſſima quæque conſilia tutiſſima ſunt: quia ſi in occaſionis momento, cujus prætervolat opportunitas, cunctatus paulùm fueris, nequicquam mox amiſſam quæras. Unus exercitus in propinquo eſt: duo haud procul abſunt. Nunc aggredientibus aliqua ſpes eſt: & jam tentaſtis veſtras atque illorum vires. Si diem

proferimus, & heſternæ eruptionis famâ contemni deſierimus; periculum eſt, ne omnes duces omneſque copiæ conveniant. Tres deinde duces, tres exercitus ſuſtinebimus hoſtium, quos Cn. Scipio incolumi exercitu non ſuſtinuit? Ut dividendo copias periere duces noſtri, ita ſeparati ac diviſi opprimi poſſunt hoſtes. Alia belli gerendi via nulla eſt. Proinde nihil præter noctis proximæ opportunitatem expectemus. Ite, Diis bene juvantibus: corpora curate, ut integri vigenteſque eodem animo in caſtra hoſtium irrumpatis, quo veſtra tutati eſtis.

ORATIO
VIBII VIRII
AD SENATORES CAMPANOS,

Ut ſe veneno potiùs interimant, quàm Romanorum permittant arbitrio.

Alterum jam annum Capua à Romanis obſidebatur. Annibal ut eos incœpto abſiſtere cogeret, primò caſtra eorum ad Capuam oppugnatum venerat: inde pulſus, infeſtis ſignis ad urbem Romam acceſſerat. Verùm cùm nil quicquam proficeret, in Brutios abiit. Tum fractis Campanorum animis, de deditione agi cœptum. At Vibius Virius qui defectionis auctor fuerat, cùm in Senatum veniſſet, ſuadet ut voluntariâ morte cruciatus ac contumelias effugiant.

191. NEgat eos qui de Legatis, & de pace ac deditione loquantur, meminiſſe, nec quid facturi fuerint, ſi Romanos in poteſtate habuiſſent, nec quid ipſis patiendum ſit. Quid vos, *inquit*, eam deditionem fore cenſetis, quâ quondam, ut adverſùs Samnites auxilium impetraremus, nos noſtraque omnia Romanis dedidimus? Jam è memoria exceſſit, quo tempore, & in qua fortuna à Populo Romano defecerimus? jam, quemadmodum in defectione

præſidium, quod poterat emitti, per cruciatum & ad contumeliam necarimus? quoties in obſidentes, quàm inimicè eruperimus, caſtra oppugnaverimus, Annibalem vocaverimus ad opprimendos eos; hoc quod recentiſſimum eſt, ad oppugnandam Romam hinc eum miſerimus? Age contrà, quæ illi infeſtè in nos fecerint, repetite: ut ex eo quid ſperetis, habeatis. Quum hoſtis alienigena in Italia eſſet, & Annibal hoſtis, & cuncta bello arderent, omiſſis omnibus, omiſſo ipſo Annibale, ambo Conſules & duo conſulares exercitus ad Capuam oppugnandam miſerunt. Alterum annum circumvallatos incluſoſque nos fame macerant; & ipſi nobiſcum ultima pericula, ac graviſſimos labores perpeſſi: circa vallum ac foſſas ſæpe trucidati, & propè ad extremum caſtris exuti. Sed omitto hæc: vetus atque uſitata res eſt, in oppugnanda hoſtium urbe labores ac pericula pati. Illud iræ atque odii execrabilis indicium eſt. Annibal ingentibus copiis peditum equitumque caſtra oppugnavit, & ex parte cepit: tanto periculo nihil moti ſunt ab obſidione. Profectus trans Vulturnum, peruſſit Calenum agrum: nihil tantâ ſociorum clade avocati ſunt. Ad ipſam urbem Romam infeſta ſigna ferri juſſit: eam quoque tempeſtatem imminentem ſpreverunt. Tranſgreſſus Anienem, tria millia paſſuum ab urbe caſtra poſuit: poſtremò ad mœnia ipſa & ad portas acceſſit. Romam ſe ademturum eis, niſi omitterent Capuam, oſtendit: non omiſerunt. Feras beſtias cæco impetu ac rabie concita-

tas, ſi ad cubilia & catulos earum ire pergas, ad opem ſuis ferendam avertas. Romanos Roma circumſeſſa, conjuges, liberi, quorum ploratus hìc quoque propè exaudiebant, aræ, foci, Deûm delubra, ſepulcra majorum temerata ac violata, à Capua non averterunt. Tanta aviditas ſupplicii expetendi, tanta ſanguinis noſtri hauriendi eſt ſitis.

194. Nec injuriâ forſitan: nos quoque idem feciſſemus, ſi data fortuna eſſet. Itaque quando aliter Diis immortalibus viſum eſt, quum mortem ne recuſare quidem debeam, cruciatus contumeliaſque quas ſperat hoſtis, dum liber, dum meî potens ſum, effugere morte præterquam honeſtâ, etiam lenî poſſum. Non videbo App. Claudium & Q. Fulvium victoriâ inſolenti ſubnixos, neque vinctus per urbem Romam triumphi ſpectaculum trahar, ut deinde in carcere, aut ad palum deligatus, lacerato virgis tergo, cervicem ſecuri Romanæ ſubjiciam: nec dirui incendique patriam videbo: nec rapi ad ſtuprum matres Campanas, virgineſque, & ingenuos pueros. Albam, unde ipſi oriundi erant, à fundamentis proruerunt, ne ſtirpis, ne memoria originum ſuarum extaret: nedum eos Capuæ parſuros credam, cui infeſtiores quàm Carthagini ſunt.

195. Itaque quibus veſtrum antè fato cedere, quàm hæc tot & tam acerba videant, in animo eſt; iis apud me hodie epulæ inſtructæ paratæque ſunt. Satiatis vino ciboque poculum idem, quod mihi datum fuerit, circumferetur: ea potio corpus à cruciatu, animum à contu-

meliis, oculos, aures à videndis audiendiſque omnibus acerbis indigniſque, quæ manent victos, vindicabit. Parati erunt, qui magno rogo in propatulo ædium accenſo corpora exanima injiciant. Hæc una via & honeſta & libera ad mortem. Et ipſi virtutem mirabuntur hoſtes, & Annibal fortes ſocios ſciet ab ſe deſertos ac proditos eſſe.

ORATIO

P. SCIPIONIS

AD EXERCITUM.

P. Scipio, qui poſtea Africanus dictus eſt, ante quartum & viceſimum ætatis annum miſſus in Hiſpanias Imperator, primo adventu in provinciam ita milites alloquitur, ut ei maximè fidentes, & præterea bono animo deinceps eſſent.

196. NEmo ante me novus Imperator militibus ſuis, priùs quàm operâ eorum uſus eſſet, gratias agere jure ac merito potuit. Me vobis, priuſquam provinciam aut caſtra viderem, obligavit fortuna: primùm, quòd eâ pietate erga patrem patruumque meum vivos mortuoſque fuiſtis; deinde quòd amiſſam tantâ clade provinciæ poſſeſſionem, integram & Populo Romano, & ſucceſſori mihi, virtute veſtrâ obtinuiſtis. Sed quum jam benignitate Deûm id paremus atque agamus, non ut ipſi maneamus

in Hiſpania, ſed ne Pœni maneant; nec ut pro ripa Iberi ſtantes arceamus tranſitum hoſtis, ſed ut ultrò tranſeamus, transferamuſque bellum; vereor ne cui veſtrûm majus id audaciuſque conſilium, quàm aut pro memoria cladium nuper acceptarum, aut pro ætate mea videatur. Adverſæ pugnæ in Hiſpania, nullius in animo, quàm meo, minùs oblitterari poſſunt: quippe cui pater & patruus, intra triginta dierum ſpatium, ut aliud ſuper aliud cumularetur familiæ noſtræ funus, interfecti ſunt. Sed ut familiaris penè orbitas ac ſolitudo frangit animum; ita publica quum fortuna, tum virtus, deſperare de ſumma rerum prohibet. Ea fato quodam data nobis ſors eſt, ut magnis omnibus bellis victi vicerimus. Vetera omitto, Porſenam, Gallos, Samnites: à Punicis bellis incipiam. Quot claſſes, quot duces, quot exercitus priore bello amiſſi ſunt? Jam quid hoc de bello memorem? Omnibus aut ipſe adfui cladibus: aut quibus abfui, maximè unus omnium eas ſenſi. Trebia, Thraſymenus, Cannæ quid aliud ſunt, quàm monumenta occiſorum exercituum, Conſulumque Romanorum? Adde defectionem Italiæ, Siciliæ, majoris partis Sardiniæ. Adde ultimum terrorem ac pavorem caſtra Punica inter Anienem & mœnia Romana, poſita, & viſum propè in portis victorem Annibalem. In hac ruina rerum ſtetit una integra atque immobilis virtus Populi Romani. Hæc omnia ſtrata humi erexit ac ſuſtulit. Vos omnium primi, milites, poſt Cannenſem cladem vadenti Aſdrubali

ad Alpes Italiamque, qui ſi ſe cum fratre conjunxiſſet, nullum jam nomen eſſet Pop. Romani, ductu auſpicioque patris mei obſtitiſtis. Et hæ ſecundæ res illas adverſas ſuſtinuerunt. Nunc, benignitate Deûm, omnia ſecunda, proſpera, in dies lætiora ac meliora in Italia Siciliaque geruntur. In Sicilia Syracuſæ Agrigentumque captum: pulſi totâ inſulâ hoſtes, receptaque provincia in ditione Populi Romani eſt. In Italia Arpi recepti, Capua capta. Iter omne ab urbe Roma trepidâ fugâ emenſus Annibal, in extremum angulum agri Brutii compulſus, nihil jam majus precatur Deos, quàm ut incolumi cedere atque abire ex hoſtium terra liceat. Quid igitur minùs conveniat, milites, quàm quum aliæ ſuper alias clades cumularentur, ac Dii propè ipſi cum Annibale ſtarent, vos hic cum parentibus meis (æquentur enim etiam honore nominis) ſuſtinuiſſe labantem fortunam Populi Romani: nunc eoſdem, quia illic omnia ſecunda lætaque ſunt, animis deficere? Nuper quoque quæ acciderunt, utinam tam ſine meo luctu, quàm veſtro, tranſiſſent! Nunc Dii immortales, Imperii Romani præſides, qui centuriis omnibus, ut mihi imperium juberent dari, fuere auctores; iidem auguriis auſpiciiſque, & per nocturnos etiam viſus omnia læta ac proſpera portendunt. Animus quoque meus, maximus mihi ad hoc tempus vates, præſagit noſtram Hiſpaniam eſſe: brevi extorre hinc omne Punicum nomen, maria terraſque fœdâ fugâ impleturum. Quod mens ſuâ ſponte divinat,

idem ſubjicit ratio haud fallax. Vexati ab iis ſocii noſtram fidem per Legatos implorant. Tres duces diſcrepantes, propè ut defecerint alii ab aliis, trifariàm exercitum in diverſiſſimas regiones diſtraxere. Eadem in illos ingruit fortuna, quæ nuper nos afflixit. Nam & deſeruntur ab ſociis, ut priùs ab Celtiberis nos: & diduxere exercitus; quæ patri patruoque meo cauſa exitii fuit. Nec diſcordia inteſtina coïre eos in unum ſinet; neque ſinguli nobis reſiſtere poterunt.

201. Vos modò, milites, favete nomini Scipionum, ſoboli Imperatorum veſtrorum, velut acciſis recreſcenti ſtirpibus. Agite, milites veteres, novum exercitum, novumque ducem traducite Iberum, traducite in terras cum multis fortibus factis ſæpe à vobis peragratas. Brevì faciam, ut quemadmodum nunc noſcitatis in me patris patruique ſimilitudinem oris vultûſque, & lineamenta corporis; ita ingenii, fidei, virtutiſque exemplum expreſſam ad effigiem vobis reddam; ut revixiſſe, aut renatum ſibi quiſque Scipionem Imperatorem dicat.

Finis primæ Partis.

INDEX

00580270O